

Parkplan Enskede-Årsta-Vantör

Del 1

Strategier för utveckling av parker
och naturområden

Stockholms
stad

PROJEKTINFORMATION

Beställare

Trafikkontoret, Stockholms stad

Arbetsgrupp/Projektgrupp

Pia Krensler, Trafikkontoret, stadsträdgårdsmästare

Matilda Sabel, Trafikkontoret, landskapsarkitekt

Pierre Persson, Enskede-Årsta-Vantör sdf, enhetschef på Lokal och stadsmiljöenheten

Joakim Josefsson, Enskede-Årsta-Vantör sdf, Parkingenjör

Synnöve Adenberg, Enskede-Årsta-Vantör sdf, Parkingenjör

Konsulter

Strategi och analys: 2015

Tyréns AB

Helena Djurstedt, landskapsarkitekt

Veronica Johnander, landskapsarkitekt

Anna Aalto, landskapsarkitekt

Inventering och grundarbete: 2013-2014

Grontmij AB

Johanna Rydberg, landskapsarkitekt

Anna Lebisch, landskapsarkitekt

Anders Falk, landskapsarkitekt

Foton: Grontmij AB/Tyréns AB

Kartor/Illustrationer: Tyréns AB

Antagen i Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd februari 2016.

Gäller från 2016-03-01.

FÖRORD -Parken i den växande staden

Parkens roll i den växande staden har hamnat mer i fokus och nyttjandet av stadens offentliga rum har ökat påtagligt. Mycket pekar på att parkernas och naturens betydelse som mötesplatser och som platser för rekreation och återhämtning kommer att fortsätta öka i takt med att staden växer och att fler människor bor allt tätare. Med en klimatutveckling som ger mer nederbörd och högre temperatur blir stadens närnatur, parker och gatornas grönska allt mer angelägen för att vi över huvud taget ska kunna leva och må bra i staden. Stadens parker och natur fungerar som en livsviktig, grön och blå infrastruktur som bland annat ger oss rent vatten, bullerdämpning och en reglerar temperaturen.

För Enskede-Årsta-Vantör innebär detta att parker och offentliga rum måste bli mer flexibla och fungera på många olika sätt, under olika tider på dygnet och året. Samnyttjande av ytor kommer att bli ännu viktigare, och betydelsen av drift och skötsel kommer att öka då vi blir fler som använder de offentliga rummen. Det innebär också att grönskan som finns i parker och gaturum måste värnas, kopplas ihop bättre och utvecklas vidare för att fortsatt kunna leverera livsnödvändiga ekosystemtjänster och bidra till en hållbar stad.

Det planeras just nu ny bebyggelse som innebär att fler människor kommer att flytta in eller ha sin arbetsplats här. På Årstafältet och i Slakthusområdet där helt nya kvarter med bebyggelse planeras, räknar man med ca 10 000 nya lägenheter och en ökad befolkning med 25 000 personer kommer att bo och arbeta år 2040. Förtätningar med ny bebyggelse kommer även att ske inne i befintliga bostadsområden. Det är genom en samverkan mellan grönstruktur, ny bebyggelse och infrastruktur som Stockholm fortsätter att vara en långsiktigt hållbar och attraktiv stad.

Vi vill att alla stadsdelens barn och barnbarn kan komma tillbaka hit om 50 år och fortfarande uppleva en grön, fin och härlig stadsdel att bo och leva i – precis som idag.

INNEHÅLL

Bakgrund

Parkplan - så fungerar den!	4
Stadens strategiska dokument för planering	4

Sammanfattning av strategier

Enskede-Årsta-Vantörs ekologiska infrastruktur

Övergripande gröna samband	6
Stora naturområden	6
Biotoper och habitat	7
Ekområden, livsmiljö för eklevande insekter	8
Barrskogsområden, livsmiljö för barrskogslevande arter	9
Våtmarker, livsmiljö för groddjur	10
Ekologiskt särskilt känsliga områden	11
Parkträd	12
Gatuträd	12
Strategier för ekologisk infrastruktur	13

Enskede-Årsta-Vantörs gröna karaktär

Landskapets form	14
Stadens utbyggnad	14
Parkhistoria	16
Kulturhistoriska värden	18
Stadsbild & identitet	19
Parkkaraktärer	22
Strategier för utveckling av den gröna karaktären	23

Rekreation och hälsa

Den växande stadsdelen	24
Parker för alla	24
Trygghet	24
Tillgänglighet	25
Park- och naturtillgång	25
Strategier för utveckling av rekreation och hälsa	39

Parkskötsel

Skötsel	40
Underhåll	40
Upprustning	40
Nyanläggning	40
Hjälpmedel i skötselarbetet	41
Strategier för utveckling av parkskötseln	41

Bakgrund

Parkplan – så fungerar den!

Parkplan Enskede-Årsta-Vantör är ett vägledande dokument som beskriver hur närnatur, parker och gröna gaturum inom stadsdelsområdet skall vårdas och utvecklas för framtiden.

Parkplanen är uppdelad i två huvuddelar. Den första delen beskriver strategier för utveckling av naturområden och parker. Här redovisas både hur de ekologiska sambanden ser ut men också var de rekreativa värdena finns. Den andra delen är en redovisning av varje enskilt naturområde eller park. Redovisningen innehåller en beskrivande text av platsen och en karta som definierar ytan. För varje plats finns en analys av värden och brister samt en målbeskrivning. Parkplanen skall bidra till att resurser används effektivt där närnatur och parker är attraktiva och välskötta.

Parkplan för Enskede-Årsta-Vantör omfattar den mark som Stockholms stad äger och förvaltar. Den senaste parkplanen för Enskede-Årsta togs fram 2007 och 2005 för Vantör. Parkplanen ska uppdateras med ett intervall på ca 10 år.

Stadens strategiska dokument för planering

Viktiga underlag för Parkplanen är Stockholm stads översiktsplan, Den gröna promenadstaden samt Stockholms Parkprogram och Sociotopkartan. Översiktsplanen är under bearbetning och kommer att förtydligas beträffande stadens grönstruktur.

Promenadstaden, Stockholms översiktsplan från 2010 utgör ett viktigt strategiskt dokument för staden. I den pekas fyra stadsutvecklingsstrategier ut för en hållbar tillväxt i strävan att nå stadens långsiktiga mål.

De mål som är tydligast för bebyggelseutvecklingen är:

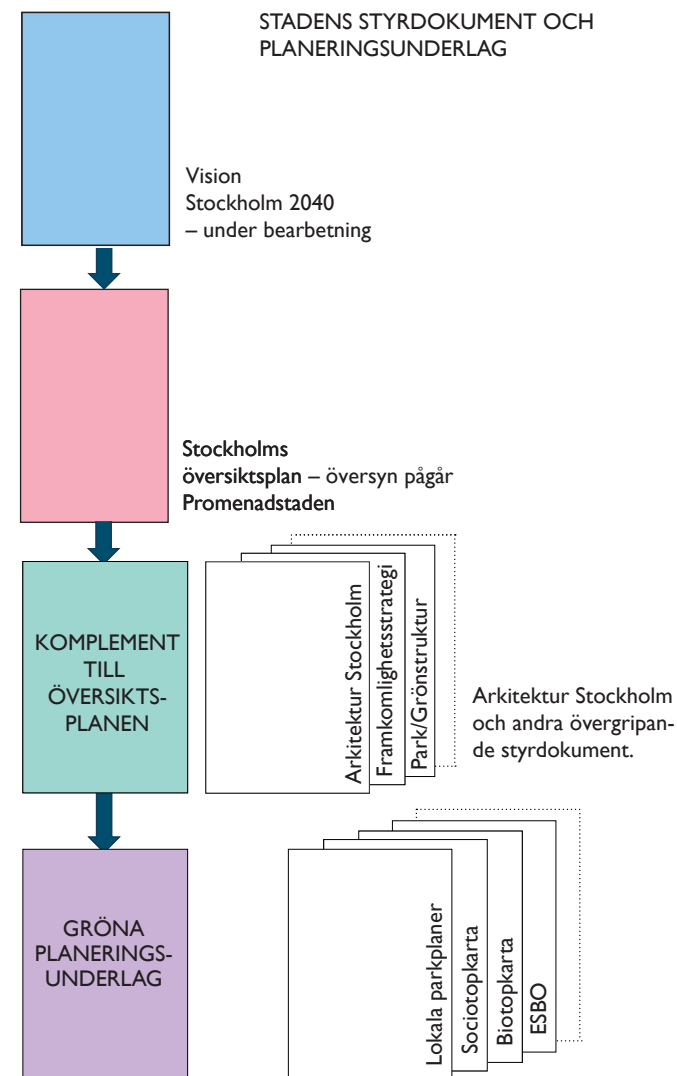
- fortsatt att stärka centrala Stockholm
- satsa på attraktiva tyngdpunkter
- koppla samman stadens delar och
- främja en levande stadsmiljö i hela staden

Parkplanen bygger på framförallt tre planeringsunderlag som belyser olika aspekter för Stockholms parker och naturområden. En översyn pågår för att öka samverkan mellan dokumenten.

Den gröna promenadstaden, är ett tillägg till översiktsplanen som innehåller mål, strategier och vägledning för planering, utveckling och skötsel av park och natur. Strategierna kompletterar översiktsplanens fyra stadsbyggnadsstrategier och preciserar planeringsinriktningar som beskrivs i översiktsplanens fokusområden: "Idrott, rekreation och attraktiva grönområden". Den gröna promenadstaden är vidare ett paraplydokument för andra styrdokument och planeringsunderlag inom det gröna området, såsom Stockholms parkprogram och stadsdelsområdenas lokala parkplaner. Den gröna promenadstaden har många beröringspunkter med systerdokumentet Arkitektur Stockholm, som är stadens strategi för gestaltning av byggnader och offentliga rum.

Stockholms parkprogram, som är under bearbetning, blir ett praktiskt verktyg i arbetet med parker och natur i stadens olika processer. Parkprogrammet innehåller generella mål, program, råd och riktlinjer för stadens park- och naturmark.

Sociotopkartan och Sociotophandboken från 2003 beskriver och analyserar upplevelsevärden inom gröna friytor i Stockholms stad. En uppdatering av Sociotopkartan har utförts 2014.

Sammanfattning av strategier

Ekologisk infrastruktur

I stadsdelen ska ett rikt växt- och djurliv värnas och en hållbar grönstruktur ska vidareutvecklas för att bidra till stadens klimatanpassning och en mångfald av ekosystemtjänster.

- Stärka gröna samband och verka för mer samverkan.
- Nyttja parkernas grönska och vatten för klimatanpassning.
- Utveckla parkskötseln för en ökad biologisk mångfald.

Grön karaktär

Stadsdelens karaktärsdrag och gröna kulturvärden ska förvaltas. Åtgärder som vidtas ska syfta till att värna och utveckla de kvaliteter och värdefulla kulturmiljöer som finns i stadsdelsområdet.

- Använda de gröna karaktärsdragen som utgångspunkt vid förnyelser av parkerna.
- Förädla och förstärk de gröna sambanden/strukturen inom stadsdelsområdet, till angränsande stadsdelar och till de gröna kilarna.
- Utveckla gröna stråk och skapa nya gröna mötesplatser.
- Utveckla mötet med vattnet.

Rekreation och hälsa

Stadsdelens parker ska bidra till ett rikt och hälsosamt stadsliv och möta den växande befolkningens behov. Tillgången till gröna mötesplatser ska vara god och parkerna ska utformas och skötas så att de kan tåla ett ökat besöksstryck.

- Utveckla parker med höga upplevelsevärden och plats för alla.
- Den gröna promenadstadens sammanhållna, gröna struktur ska vara för alla.
- Ta vara på allmänhetens stora engagemang.
- Verka för ett ökat samutnyttjande och samverkan inom staden.

Parkskötsel

- Skapa och utveckla hållbara och tåliga parker.

Enskede-Årsta-Vantörs ekologiska infrastruktur

Övergripande gröna samband

I stadsdelarna E-Å-V är naturen nära. Grönskande träd och natur finns i en finmaskig väv mellan byggnader och kvarter. Till stor del är det naturmark i sluttningar med en blandad löv och barrträdsvegetation. Den ekologiska infrastrukturen består av alla vegetationsklädda och vattentäckta ytor. Mångfalden av ytor samverkar och överlappar varandra. Spännvidden är stor från större naturområden och parker till mindre bostadsgårdar, trädgårdar och träd i gatumiljö. Tidigare värderingar visar att i E-Å-V finns många värdefulla miljöer som fyller viktiga funktioner i stadens ekosystem.

En viktig förutsättning för ett rikt växt- och djurliv är att större naturområden binds samman med väl fungerande spridningszoner. Förbindelserna söderut leder mot Hanvedenkilens gröna kil och österut mot Tyrestakilen. Gröna kilar är de större sammanhängande naturområden med kärnområden som binds samman med väl fungerande spridningszoner. Dessa sträcker sig från stora naturområden in mot centrum i ett allt finmaskigare nät. Kärnområden är platser där växter och djur kan klara hela sin livscykel. De kan finna föda, bo och reproducera sig. För att dessa arter ska kunna överleva behöver de ytor av en viss storlek som innehåller många olika vegetationstyper. I de långsiktigt hållbara miljöerna har arterna uppnått en balans med lång kontinuitet på platsen. Inom Enskede-Årsta-Vantör finns kärnområden i Årstaskogen, Årstafältet, Hemskogen, Svedmyraskogen, Skogskyrkogården, Majroskogen, Östra Älvsjöskogen och Rågsveds friområde. Även mindre områden som Annebodaskogen och Enskedeparken har värden som kärnområden.

Topografin inom Enskede-Årsta-Vantör orienterar sig de med de större sprickdalarna i nordvästlig-sydöstlig riktning. De viktiga natursambanden går i samma riktning. Det är här i sluttningarna som de ekologiskt rika brynzonerna finns. I dalgångarna finns en mosaik av samband mellan små våtmarksområden. Spridningszoner utgörs av sammanhängande gröna stråk mellan kärnområdena och det är ofta sprickdalarna som utgör basen i dessa samband. På

samma sätt som kärnområdena är spridningszonerna ekologiskt viktiga och känsliga för påverkan. Dalstråken längs Örbyleden, Magelungsvägen och Huddingevägen är viktiga områden. Även i bebyggda områden finns beståndsdelar som bidrar till spridningszonerna med gröna bostadsgårdar och villatomter en funktion i viktiga beståndsdelar i spridningszonerna. I det regionala ekologiska samspelet kan kärn- och spridningsområden ha större eller mindre betydelse. Områden kan vara lokalt värdefulla för den biologiska mångfalden även om de inte är av regional betydelse. För att även i framtiden kunna tillhandahålla en rikedom av sammanhängande naturmiljöer i en expanderande Stockholmsregion är det viktigt att kommunerna samverkar över kommungränserna så att det ekologiska samspelet mellan kommunernas större grönområden och med regionens gröna kilar kan säkras.

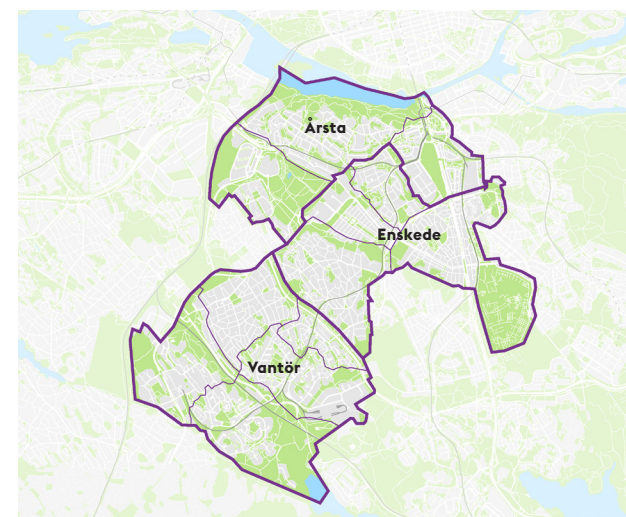
I Enskede-Årsta-Vantör finns till stora delar en väl sammanhängande grönstruktur inom och mellan stadsdelarna. Undantaget är Örby och delar av Enskedestadsdelarna där parkerna ofta ligger som öar i stadsväven utan direkt kontakt med varandra. I Årsta, Östberga och Vantör utgör parkstråken en stor del av grönstrukturen. Stråken kopplar ihop parker och naturområden med varandra både inom och mellan stadsdelarna. Ibland utgörs de av smala gång- och cykelstråk och ibland av bredare grönområden som blir till parker i sig själva.

Stora naturområden

I Stockholm finns ett 10-tal skogsområden som är >50 ha. Dessa områden är en del av de gröna kilarna och utgör ovärderliga resurser både regionalt och lokalt. De är viktiga ekologiska spridningskorridorer men erbjuder också värden i form av rekreation och friluftsliv, tystnad och vilda naturvärden som till stor del är beroende av storleken. I Enskede-Årsta-Vantörs närområde finns fyra stora naturområden; Älvsjöskogen (110 ha), Rågsveds friområde (100 ha), Majroskogen (60 ha) och Hammarbyskogen (100 ha). Dessa skogsområden är större än 50 ha men inget av dem ligger helt inom stadsdelsområdet.

Stockholms gröna kilar. Enskede-Årsta-Vantör har koppling med Hanvedenkilen via Rågsveds friområde och Tyrestakilen via Skogskyrkogården och Kolerakyrkogården.

Stadsdelarna Enskede-Årsta-Vantör

Biotoper och habitat

Biologisk mångfald är en viktig förutsättning för robusta ekosystem och för ett ekologiskt hållbart samhälle. Förutsättningarna för biologisk mångfald i städerna anses relativt god jämfört med landsbygden där stora områden används som produktionsmark och brukas rationellt. Städerna har därmed ett stort ansvar att bevara och utveckla den biologiska mångfalden. Med en rik variation av växter, djur och levande ekosystem bevarar vi även en god livsmiljö för oss människor. För att bevara och gynna en biologisk mångfald i staden är alla gröna ytor av värde inte bara de stora naturområdena. Till mindre grönområden med ekologiska värden räknas parker, bostadsgårdar, alléer, väggkanter, restytor m.m. Även villaträdgårdar och koloniområden har ekologiska värden med stor betydelse för den biologiska mångfalden. Trädgårdar och koloniområden innehåller ofta blommande och fruktbärande arter som är viktiga för insekter och fåglar och i förlängningen för djur högre upp i näringskedjan.

Andra inslag som kan höja det ekologiska värdet i områden som i övrigt har ett relativt lågt ekologiskt värde är gamla grova träd, både sådana som står på parkmark och på privatmark. Mindre torrbackar, ängsytor, hållar, vattensamlingar och våtmarker utgör småbiotoper som också kan höja det ekologiska värdet i ett område. Diken och vattendrag har stor betydelse för flora och fauna men är ofta en bristvara i dagens stadslandskap.

Urbana ekosystemtjänster är tjänster som olika typer av ekosystem och dess organismer tillhandahåller människan. Stadens olika ekosystem, från gammal ädellövskog till klippta gräsytor eller blomsterplanteringar, bidrar med ekosystemtjänster till staden. De fångar upp och renar dagvatten, förbättrar stadsluften, stödjer pollinering av fruktträd och bärbuskar och dämpar kraftiga temperaturhöjningar. För att få en tålig grönstruktur som kan utföra en mångfald av ekosystemtjänster är det viktigt att utveckla variationen av park- och naturtyper. En robust och kontinuerlig grönstruktur med stor artrikedom tål förändringar och störningar bättre, har större anpassningsförmåga och är intressantare för stadens invånare.

För att stadens ekosystemtjänster ska fungera krävs en rik biologisk mångfald. Biologisk mångfald innebär att varje art, genetisk variation eller naturtyp har ett egenvärde i sig själv. Variationen av biotoper, växt- och djurarter har betydelse för den biologiska mångfalden. Bin och vildbin är en förutsättning för växters fortlevnad. För att gynna dessa pollinerande insekter är sälj en viktig art i landskapet eftersom den blommar tidigt på våren. Brynzoner är också viktiga livsmiljöer då de ofta är artrika och innehåller blommande träd och buskar såsom t.ex. slån, nyponrosor, fågelbär och hagtorn. Flera av stadsdelsområdets större ek- och tallmiljöer ingår i habitatnätverken. Dessa arter finns även i många parker och naturområden utanför habitatnätverken och har generellt ett högt ekologiskt värde då de utgör livsmiljö för många olika arter. Ekar och tallar ska därför i största möjliga mån sparas i park- och naturmarken.

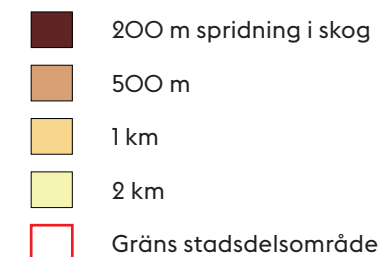
Som ett instrument för att visa på de ekologiska värdena och möjliggöra en rik biologisk mångfald arbetar staden med att kartlägga tre artrika habitatnätverk med dess kärn- och spridningsområden. Dessa miljöer anses vara särskilt ekologiskt betydelsefulla biotoper och genom att skydda dessa kan man behålla en stor del av den biologiska mångfalden i staden. De är Ekområden, Barrskogsområden och Våtmarker.

Ekområden, livsmiljö för eklevande insekter

Inom Enskede-Årsta-Vantör finns ett flertal kärnområden för eklevande arter med möjliga spridningsområden. Koncentrationen är störst i södra delen av stadsdelsområdet. Nätverket är där mer sammanhängande och har dessutom förbindelse med Hanvedenkilen och med det öst-väsliga natursambandet som sträcker sig mot Älvsjö. Det centrala området omfattar delar av Hemskogen, trädmiljöer i och kring Enskede gård samt de nordvästra delarna av Stureby. De västra delarna av Årtaskogen ingår i ett sammanhängande nätverk som sträcker sig västerut mot Mälaren via Årstadal och Gröndal.

Habitatnätverk eklevande insekter

Barrskogsområden, livsmiljö för barrskogslevande arter

Habitaten för barrskogsfåglar följer till stor del de större skogsområdena i stadsdelsområdet. Nätverket är sammanhållet och har förbindelse med Hanvedenkilen i söder och Tyrestakilen i öster samt det öst-västliga natursambandet som i södra delen av stadsdelsområdet sträcker sig mot Älvsjö.

Habitatnätverk barrskogsfåglar Tillgänglighet

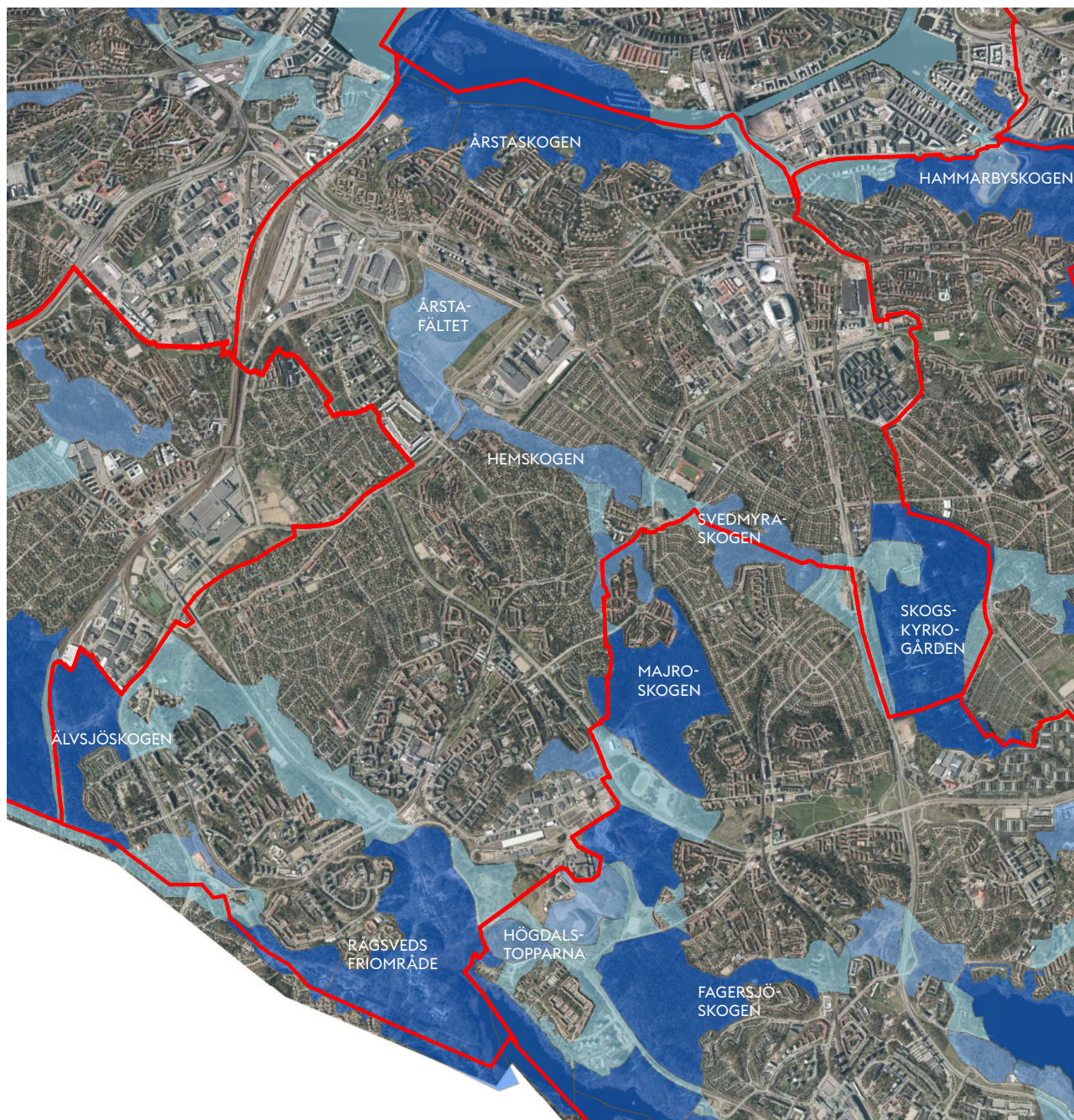

Våtmarker, livsmiljö för groddjur

Inom stadsdelsområdet finns möjlighet för groddjur, av vilka flertalet arter är utrotningshotade, att leva och sprida sig i ett sammanhållet nätverk. De mest gynnsamma områdena återfinns i de större skog- och naturområdena, undantaget Hemskogen. Även i de låglänta delarna utmed Huddingevägen, Magelungsvägen och Örbyleden återfinns gynnsamma habitat för groddjur.

Habitatnätverk groddjur

- Spridning högst trolig
- Spridning trolig
- Spridning möjlig
- Gräns stadsdelsområde

Ekologiskt särskilt betydelsefulla områden

Det finns även områden som staden har identifierat som är särskilt känsliga ur ekologisk synpunkt. Det rör sig om naturstränder och våtmarker vilka innehåller biotoper som ekologiskt har särskilt stor betydelse samtidigt som de är känsliga för föroreningar, erosion och annan mänsklig påverkan. Ekologiskt känsliga områden ska enligt miljöbalken så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. I Enskede-Årsta-Vantör återfinns känsliga stränder i Årtaskogen och i Rågsveds friområde. Kring Kräppladiket i Rågsveds friområde återfinns också känsliga våtmarker som har ett högt naturvärde med rik och varierad flora och fauna med betydelse för den biologiska mångfalden. Våtmarker återfinns till viss del också i Älvsjöskogen.

ESBO, Ekologiskt särskilt betydelsefulla områden

- Kärnområde
- Livsmiljö för skyddsvärda arter
- Spridningszon
- Gräns stadsdelsområde

Parkträd

Parkträden utgör en viktig del av stadens grönstruktur. Träden utgör livsmiljöer för många växter och djur, de renar luften och reglerar temperaturen i staden under varma perioder. Skugga och transpiration från trädens löv bidrar till ett behagligare klimat i den täta stenstaden. Träden är även viktiga identitetsskapare och bidrar till många positiva effekter för människors välbefinnande och hälsa. Bra markförhållanden är en förutsättning för att träd ska må bra och utveckla stora kronvolymmer. Trädgropar behöver byggas och anpassas efter art och placering. Det är av största betydelse att de träd som planteras ges rätt förutsättningar hellre ett par välmående träd än flera i dåligt skick. I stadsdelens parker finns många gamla och värdefulla träd. Många är planterade vid förra sekelskiftet och ger en stark karaktär till flera av stadsdelsområdets populäraste parker. För att hålla en kontinuitet i trädbeståndet finns behov av en förnyingsprocess, där gamla träd också behöver ge plats för nya. Förnyelsen bör föregås av en professionellt utförd trädinventering, som kan ligga till grund för upprättande av trädvårdsplaner. Vid varje parkupprustning bör en sådan plan tas fram. Ett förändrat klimat innebär också nya hot mot stadens träd. Ett varmare och torrare klimat med större variationer i nederbörd och på sikt förhöjd vattennivå, kan störa den ekologiska balansen och ge upphov till sjukdomar och parasiter.

Gatuträd

Gatuträden är de träd som får utstå störst påfrestningar i en stad. Många gatuträd mår dåligt. Trädens situation i gaturummet blir allt svårare på grund av stressfaktorer som minskade livsrum både ovan och under mark. Inventeringar som genomförts visar att många träd inte mår bra och har liten tillväxt. I staden pågår en fortlöpande renovering av växtbäddar för att ge träden bättre tillgång till luft och vatten.

Trädalléer utanför Skogskyrkogårdens entré, Sockenvägen (Foto: Tyréns)

Strategier för ekologisk infrastruktur

1. Stärkta gröna samband och mer samarbete

- Identifiera och värna de övergripande ekologiska sambanden för långsiktigt hållbar grönstruktur.
- Gröna stråk och samband är viktiga för den ekologiska infrastrukturen. Det är därför viktigt att utveckla kopplingar och överbrygga barriärer och skapa ett finmaskigt nät av grönska.
- Alla gröna ytor i stadsdelsområdet har betydelse för den ekologiska infrastrukturen. Kyrkogårdar, bostadsgårdar och förgårdsmark är en del av de gröna sambanden på samma sätt som stadsdelsområdets parker. Genom samarbete mellan olika aktörer och mellan stadens förvaltningar skapas möjlighet att utveckla gemensamma strategier för biologisk mångfald, klimatanpassning och samutnyttjande.
- Nya bostadsområden och byggnader kan också bidra med grönska till stadsdelsområdet. Andelen gröna ytor bör ökas på olika sätt, exempelvis genom gröna tak eller tillskapande av grönska på hårdgjorda platser.

2. Nyttja parkernas grönska för klimatanpassning

- Genom att stärka den ekologiska infrastrukturen ska stadsdelsområdet anpassas bättre för nya klimatförutsättningar.
- Investering i dagvattensystem i parker ska utvecklas för att kunna hantera en ökad nederbörd och en ökad andel kraftiga skyfall. Användning av dagvatten som bevattning av stadsträd och planteringar ska utvecklas.
- Stormfällningar av enstaka träd kommer att bli vanligare, som en följd av ökande vindar. Nedtagning av träd i dålig kondition, trädvårdsinsatser och nyplantering av träd är av största vikt för att säkerställa återväxt och succession. Trädvårdsplaner ska tas fram.
- Med ett förändrat klimat ökar andelen växtsjukdomar. En större variation av träd, buskar och blommor ska planteras och därmed ge bättre tålighet mot kommande förändringar och nya sjukdomar.
- Stadsodling främjar den biologiska mångfalden, genom ökad blomning och pollinering. Möjligheten till urban odling i stadsdelsområdet ska förbättras.

3. Utveckla parkskötseln för en ökad biologisk mångfald

- Ett förändrat klimat ställer andra och nya krav på både skötsel och investeringar. Parker som är särskilt värdefulla att utveckla för en ökad artrikedom och en ekologisk skötsel ska identifieras och långsiktiga skötselplaner ska tas fram.
- Skötseln av parkerna ska utföras enligt Stockholm stads antagna riktlinjer och miljökrav.
- Skötselns betydelse för den lokala biologiska mångfalden kan synliggöras. Genom utökad information i parkerna och på webben skapas förståelse för olika typer av skötselinsatser och vad de innebär.

Enskede-Årsta-Vantörs gröna karaktär

Den gröna karaktären i Enskede-Årsta-Vantör beskriver stadsdelarnas stadsbild och identitet. Det är en beskrivning av områdets gröna rum i form av parker och stråk. Rummens karaktär och kulturhistoriska värden beskrivs på en strukturell nivå. I de olika stadsdelarna, varierar grönstrukturen i storlek, karaktär och innehåll. Det beror delvis på hur det ursprungliga naturlandskapet ser ut på platsen men också på vilka stadsbyggnadsprinciper som praktiserats vid utbyggnad av olika områden och som därmed påverkat relationen mellan bebyggelse och grönska.

Landskapets form

Stockholmslandskapet är tydligt präglat av sitt geografiska läge i skärningspunkten mellan Mälaren och Östersjön. Starka landskapselement som vattenytor, förkastningsbranter, åsar och dalstråk utgör grunden för stadens struktur och är en väsentlig del av Stockholms landskapsbild och dess skönhet.

I söderort är sprickdalslandskapet tydligt med långa åsar och dalstråk. På några få platser öppnar sig större plana gräsytor som ursprungligen varit sjöbotten och som tidigare varit uppodlad åkermark.

Inom Enskede-Årsta-Vantör orienterar sig de större sprickdalarna i nordvästlig-sydöstlig riktning. Sambandet Årstafältet-Enskedefältet-Gamla Enskede utgör en bred sprickdal som förtydligas av de obebyggda och vegetationsklädda norrlutningarna Hemskogen och Svedmyraskogen men också av den bebyggda Östberghöjden och bergsryggen i södra Enskede gård. Sambandet Magelungsvägen-Magelungen utgör ett annat exempel på en bred sprickdal. Dalgångarna utgör stora landskapsrum som är viktiga för förståelsen av det ursprungliga landskapet.

Årstaviken är en djup sprickdal och Årstaskogen i norr utgör ett typiskt exempel på en förkastningsbrant vilken ger stadslandskapet en kraftfull siluettverkan. De östvästliga förkastningsbranterna är ett av de viktigaste landskapsdragen i Stockholm. De utgör mörka stråk av norrvända och vegetationsklädda bergssluttningar och eftersom norrlutningarna ur klimatsynpunkt inte varit lämpliga att bebygga har de genom åren bevarats. De

utgör nu ett starkt landskapselement med stor betydelse för stadens horisontlinjer och landskapsrum.

Genom stadsdelsområdets östra delar löper Brunkebergsåsen, ett annat exempel på en landformation som strukturerat staden med dess vägar och gator – denna gång i nordsydlig riktning. Brunkebergsåsen, som slutar strax söder om Skogskyrkogården, går genom stadsdelsområdet söder om Gullmarsplan. Stadsdelen Johanneshov är till stora delar byggd på åsen som består av sten, grus och sand. I södra Vantör finns de karaktäristiska Högdalstopparna. De utgörs av tre konstgjorda höjder byggda av tippmassor och utmärker sig som ett högt och viktigt landmärke för hela söderort. En av topparna ligger inom Enskede-Årsta- Vantör. Från topparna har man god utsikt över söderort och innerstaden och vid klart väder kan man se ända till Hässelby. Även andra parker och grönområden erbjuder utblickar över omgivningar och bebyggelse. Från Utkiksberget i Örby och från den gamla hoppbacken i Hemskogen har man utsikt mot innerstaden och de södra förorterna, från Årstaskogen ges på flera platser vyer över Årstaviken, Södermalm och andra delar av innerstaden.

Topografin inom stadsdelsområdet varierar och är på sina håll dramatisk. I Rågsved och Hagsätra är variationen stor med tydliga höjdtoppar och djupa dalar och särskilt tydligt är detta i området runt Rågsveds centrum. I Rågsveds friområde är terrängen flackare med inslag av mindre höjder i det småbrutna landskapet. Även mot Älvsjö centrum är landskapet flackare. Där ligger landskapet också lågt och här återfinns sankta partier.

I Örby finns högre partier i form av en bergrygg i nordsydlig riktning som delvis lämnats obebyggd. I Stureby är terrängen småkuperad men reser sig mot Hemskogen i norr och mot Svedmyra och Majroskogen i sydöst. De östra delarna av Bandhagen ligger på en höjdplatå. Norr och söder om platån är terrängen flackare och mellan Bandhagens och Högdalens centrum ligger ett tydligt dalstråk i vilken bland annat tunnelbanan är placerad. Bebyggelsen i Årsta ligger på en södervänd och småkuperad sluttning som i sydväst sluttar ner mot Årstafältet och Årsta gård och i öster

reser sig mot Brunkebergsåsen.

Topografin och landskapets karaktäristiska landformer berättar om stadens och platserns historia och bör därför bevaras och synliggöras. Också i den lilla skalan, i parker och grönområden, kan små landformer urskiljas såsom vackra klipphällar, flyttblock, bäckar, dammar, vikar, strandlinjer m.m.

Stadens utbyggnad

Ytterstaden tar form

När staden förvärvat mark i ytterstaden började man planera för utbyggnaden av de första trädgårdsstäderna. Staden var mån om att själv styra utvecklingen och såg till att marken planlades och att gator och ledningar anlades. Bostadsbristen var stor och visionen var att bygga "den sociala staden" där alla skulle ha råd med en egen bostad. Enskede villastad blev först ut bland trädgårdsstäderna och etableringen var direkt beroende av spårvägsnätets utbyggnad från innerstaden och den linje mellan Skanstull och Enskede som staden, i egen regi, byggt och öppnat 1909. Stadsplanen för villastaden upprättades av bland andra Per Olof Hallman och förebilder hämtades från samtida trädgårdsstäder i Tyskland och England. Hallman influerades också av österrikaren Camillo Sittes stadsbyggnadsidéer. Han arbetade mycket med upplevelsen av stadsrummet och önskade skapa omväxlande och livfulla gatubilder. Gatorna anpassades efter terrängen och på naturliga höjder, i fonden av gatorna, sparades mark för parker och offentliga byggnader. Byggnaderna reglerades hårt och gator, platser och offentliga rum utformades med tydliga gränser mellan det offentliga och det privata rummet. I Gamla Enskede uppläts all mark med tomträtt och byggandet genomfördes i stadens egen regi men också av privata bolag och privatpersoner.

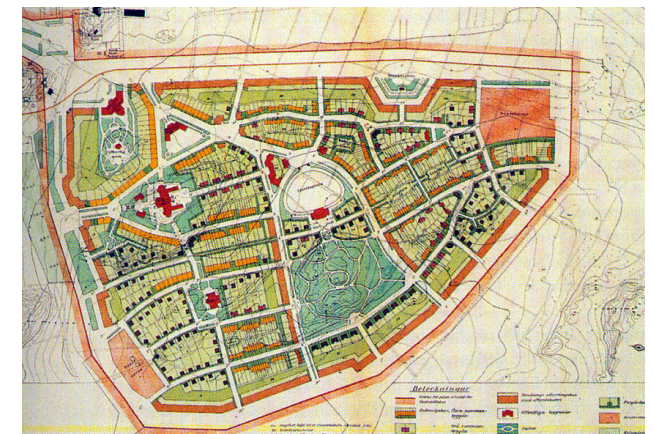
Inom Enskede-Årsta-Vantör var det dock Örby som, i större omfattning, började bebyggas först. Åren före sekelskiftet 1900 såldes Örby slott och dess ägor till privata markexploatörer som styckade upp och sålde tomter till den som ville bygga ett eget hus. Tomtkostnaderna kunde hållas nere eftersom

stadsdelen saknade såväl el, vatten och avlopp som fungerande vägnät och fastställd stadsplan. Den tidigaste bebyggelsen hade karaktären av kåkstad och växte fram oreglerat. 1913 införlivades Örby med Stockholms stad och 1930 fick Örby en spårvagnsförbindelse. Även Stureby byggdes till stor del ut av privata aktörer och till skillnad från de stadsdelar där staden reglerat byggandet ger Örby och Stureby i delar ett mindre ordnat intryck med en mer heterogen bebyggelse.

Funktionalismens genombrott

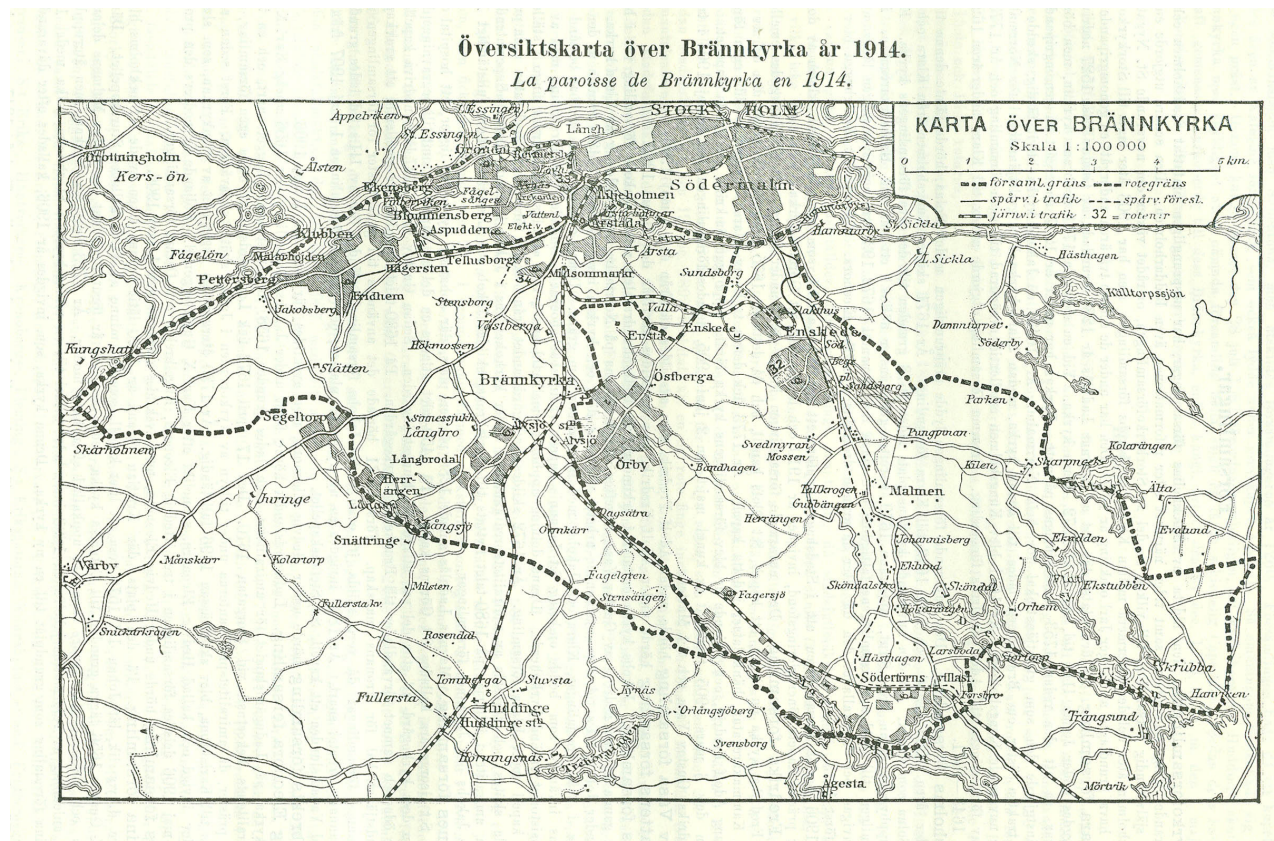
Under 1930-, 40- och 50-talen byggdes staden ut i snabb takt enligt funktionalistiska principer. Under 1930-talet hade det stått klart att behovet av bostäder omöjligt kunde tillgodoses med enbart hyreshusbebyggelse i innerstaden och egnahem i ytterstaden. Trångboddheten och bostädernas sanitära brister var också ett problem. För att kunna svara upp mot efterfrågan på bostäder började flerfamiljshus byggas i större skala i ytterstaden, på mark som inte lämpat sig för småhusbebyggelse. I samband med detta blev stadsdelarna Årsta och Johanneshov intressanta för exploatering. Parallellt fortsatte utbyggnaden av småstugeområdena såsom Enskedefältet, delar av

Gamla Enskede och Enskede gård. Men till skillnad från de tidiga trädgårdsstäderna byggdes de nya småstugeområdena i ett striktare mönster och med typhus som uppfördes med självbyggeri och med förmånliga ekonomiska villkor för att även mindre bemedlade skulle ha råd med en egen bostad. Egnahems-byggandet blev väldigt populärt och stora områden i Stockholms ytterstad är idag bebyggda med småstugor.

Bilden överst: Slakthusområdet i början av 1930-talet. Till vänster syns delar av Enskede gård. Högst upp i bild syns Årstaviken och Årstabron. Årsta och Johanneshov har ännu inte börjat byggas.

Bilden närmast ovan: Per Olof Hallmans stadsplan för Gamla Enskede villastad från 1907.

Översiktskarta över Brännkyrka år 1914. Kartan något beskuren.

Planeringen av Årsta påverkades av tidens nya stadsbyggnadsideal där man ville bort från stenstadens slutna kvartersbebyggelse. Istället byggdes fristående lamellhus och punkthus som placerades på ett sätt så att alla lägenheter nåddes av solen. Nya stadsbyggnadsidéer från England påverkade också planläggningen av stadsdelen som till stor del kom att uppföras med grannskapsenheter runt små centra för kommersiell och social service.

Den första stadsplanen för Årsta trädde i kraft 1940. Husen placerades med hänsyn till det ursprungliga landskapet och naturen. Området ansågs mycket omväxlande och naturskönt och ambitionen med Årsta var att skapa en mångsidig, hälsosam och luftig stadsdel med närhet till natur och parker, helt enligt tidens ideal. I och med sättet att bygga "hus i park" började gränsen mellan det privata och det offentliga rummet att luckras upp.

I Johanneshov ägdes marken till viss del av Kronan som var med och påverkade vilken typ av bebyggelse som skulle uppföras och hur. 1939 togs en stadsplan fram för Johanneshov med en blandad bebyggelse med både trevånings lamellhus och punkthus. Staden var till en början skeptisk till punkthusen men under 1940-talet blev denna hustyp allt vanligare.

Tunnelbaneförstäderna

1941 beslutade staden att man skulle bygga tunnelbana för att knyta ihop ytterstadsdelarna med innerstaden. Byggandet påbörjades direkt efter andra världskriget och tillsammans med en ny generalplan för Stockholm, i vilken det beskrevs hur de nya förortssamhällena skulle vara uppbyggda, lades grunden för ytterstadens framväxt under efterkrigstiden. Behovet av bostäder var stort och i och med tunnelbanan blev det möjligt att bygga stora bostadsområden längre ut från stadens centrum. Bandhagen, Högdalen, Rågsved och Hagsätra är tydliga tunnelbaneförstäder som planerades för god tillgång till bra bostäder, offentlig service, skolor, lek, idrottsplatser och grönska. Bebyggelsen är placerad kring centrumbildningar vid t-banestationerna och områdena är till stor del trafikseparerade. De byggdes till största delen ut med flerfamiljshus. Idéer fanns om att den egna stadsdelen skulle erbjuda Arbete,

Bostad och Centrum. I söderort är Farsta det tydligaste exemplet på ABC-stad.

Tunnelbanan till Bandhagen och Högdalen stod färdig 1954 och ungefär samtidigt var utbyggnaden av Bandhagen klar. Bandhagen planerades kring ett mindre centrum med en relativt måttlig exploateringsgrad. Högdalen byggdes ut i slutet av 1950-talet. Det planerades som ett storcentrum som även skulle försörja angränsande stadsdelar och exploaterades betydligt hårdare än Bandhagen. Direkt efter att Bandhagen och Högdalen planlagts påbörjades arbetet med att planera Rågsveds utbyggnad. Nu hade en mer industriell byggprocess gjort sitt intrång och på grund av det, men också på grund av svåra grundförhållanden, byggdes Rågsved delvis ut med högre och slankare byggnader än i t. ex. Högdalen. Även Rågsved stod färdigt i slutet av 1950-talet och tunnelbanan till stadsdelen invigdes 1959. Hagsättras bebyggelse präglas av en än mer modernistisk arkitektur och hela stadsdelen var fullt utbyggd i mitten av 1960-talet.

Spårväg Johanneshov

Parkhistoria

Ytterstadens parker och Holger Bloms parkprogram

I samband med Stockholms expansiva utveckling under efterkrigstiden upplevde stockholmsparkerna sin storhetstid. 1941 presenterade stadsträdgårdsmästare Holger Blom sitt parkprogram vilket starkt kom att prägla både stadsbyggandet och den fortsatta utbyggnaden av stadens parker och grönområden. Redan i mitten av 1930-talet hade den dåvarande stadsträdgårdsmästaren Oswald Almqvist riktat uppmärksamhet mot parkernas och grönområdenas sociala betydelse för en växande befolkning. Almqvist ville skapa trivsamma parker och grönområden som lätt kunde nås från bostaden och som gav möjlighet till friluftsliv och rekreation. I parkprogrammet utvecklade och genomförde Holger Blom Almqvists idéer om ett sammanhängande parknät i staden och de nya stadsdelarna såsom Årsta, Bandhagen, Högdalen, Rågsved och Hagsätra kom att byggas ut med ett system av parker, grönområden och gröna stråk genom och mellan stadsdelarna. Parknätet skulle vara stadsdelarnas offentliga rum för lek, spel, picknick, evenemang och natur- och kulturupplevelser, och skapa goda förbindelser mellan bostad, skola och centrum.

Bild på utbyggnad av tunnelbaneförstäderna

Mellan bostadsgårdarna sparades naturmarken och i det karaktäristiska sprickdalslandskapets dalstråk lades större parkstråk med utrymme för mer ytkrävande lekar, motion och stora idrottsanläggningar. Stråken kopplades till större friluftsområden utanför stadsbygden och än idag är detta system en grön stomme i ytterstaden där de gröna sambanden och samspelet mellan landskap, bebyggelse och vegetation är mycket karaktäristiskt.

Stockholmsstilen

Holger Blom var stadens stadsträdgårdsmästare under åren 1938-1971. I de många parker som skapades under hans tid, utvecklades en ny parkstil med målarlandskapet som inspirationskälla. Parkmarken utformades efter principen att den befintliga naturen i största möjliga mån skulle bevaras. Den tillgängliggjordes med gångvägar och platser för rekreation och förädlades genom plantering av passande vegetation. Äldre natur- och kulturminnen bevarades och infogades i parkerna och omfattande program för offentlig konst genomfördes. Centrumtorgen möblerades och förskönades med blomsterarrangemang och skulpturer. Höjdskillnader löstes ofta med granittrappor. Fokus i parkplaneringen låg på parken som offentligt rum där samvaro, lek, motion, kultur och rekreation skulle erbjudas alla.

Under den här tiden lanserades också parkleken och parkteatern. Parkleken – den bemannade lekplatsen – blev en av parkförvaltningens paradprodukter, en pedagogisk institution för lek och social fostran. Verksamheten växte fram till mitten på 1980-talet för att senare trappas ned. Många parklekar stängdes helt och vissa verksamheter övertogs av föreningar.

Miljonprogrammet och senare förtätningar

Trots att staden byggts ut kraftigt under 1950-talet gjorde stigande välfärd och ökade krav på utrymme att bostadsbristen var fortsatt hög. En stark nationell centraliseringsvåg krävde också en utbyggnad av de större städerna och 1965 beslutade riksdagen att en miljon bostäder skulle byggas i landet på tio år. De statliga finansieringssystemen anpassades för att möjliggöra detta och under denna tid byggdes bland annat Östberga ut.

Gamla Östberga hade byggts redan på 1950-talet och betraktades då som en mycket modern stadsdel. Med målet att kunna bygga mer rationellt hade man experimenterat med en rad nya byggnadstekniska lösningar, med stadsplanen och med lägenheternas planlösningar och området kan delvis ses som en föregångare till miljonprogrammet. Östbergahöjden och Östbergabackarna planerades i likhet med tunnelbaneförstäderna som trafikseparerade bostadsområden med bebyggelse runt ett centrum och med parker sammankopplade med gång- och cykelstråk. Genom att placera byggnaderna i mindre grupper försökte man spara så mycket som möjligt av den ursprungliga naturmarken.

Stadens utbyggnad med stora miljonprogramsområden fortsatte till mitten av 1970-talet. Efter det har staden främst vuxit på två olika sätt. Dels i samband med att mark frigjorts när verksamheter lagts ner eller vägar och kraftledningar lagts i tunnel och dels via förtätningar inom redan utbyggda områden. Bostadsområdet Dalen är ett exempel på det förstnämnda. Dalen byggdes på mark som från början var ett större koloniområde men som sedan planerats och röjts för ett storsjukhus som aldrig uppfördes. När bostadsområdet Dalen planerades hade kritiken mot miljonprogramsområdenas öppna och storskaliga byggnadssätt tagit fart och området planlades istället med traditionellt formade och slutna kvarter med stora gårdar inspirerade av innerstadens typologi. Dalen stod färdigt 1982.

Nutid

Dagens Stockholm har vuxit fram med tydliga årsringar där stadsbyggandet präglats av respektive tids strömningar, idéer och förhållningssätt. I Enskede-Årsta-Vantör finns många olika typer av bebyggelse representerad. I Örby och Stureby finns de tidiga villasamhällena och i Enskede finns trädgårdsstaden och småstugeområdena. I Årsta och Johanneshov finns småhusstaden och i Vantör finns tunnelbaneförstäderna. Östberga är exempel på det rationella och storskaliga byggandet medan Dalen är en mer sentida stadsenklav och ett exempel på det slutna kvarterets renässans.

Idag pågår en fortsatt utbyggnad av Enskede-Årsta-Vantör, både inom större stadsutvecklingsområden och som punktvisa tillägg inom redan befintliga bostadsområden. Stadens befolkning fortsätter att växa och det finns idag ett stort behov av att bygga nya bostäder. Större nya bostadsområden och förtätningar planeras på såväl Årstafältet, längs Årstastråket och i slakthusområdet. Men också runt Högdalens och Älvsjös centra. Närheten till staden men också till vatten och grönområden gör dessa områden attraktiva. Projekten har bland annat blivit möjliga i och med att Södra länken byggts, att en större kraftledning som gick genom södra Årsta grävts ner och att verksamheter och industrier flyttar. I dessa lägen finns också en väl fungerande kollektivtrafik, inte minst genom tvärbanan, tunnelbanan och pendeltåget, vilket alltid varit en viktig förutsättning för stadens expansion.

Grynkvarnsparken 1964.

Kulturhistoriska värden

Mellan åren 2004 och 2009 inventerade och kulturhistoriskt klassificerade Stadsmuseet en stor del av ytterstadens bebyggelse och miljöer. Inom Enskede-Årsta-Vantör finns ett antal områden som av staden pekats ut som kulturhistoriskt värdefulla. De flesta av dessa områden ligger inom Årsta och Enskede. Tre av områdena – Gamla Enskede trädgårdsstad, Skogskyrkogården och Årsta centrum – utgör dessutom riksintresse för kulturmiljövärden, enligt 3 kap miljöbalken. Det innebär att man vid större förändringar inom dessa områden måste samråda med stadsmuseet.

Sedan 1994 är Skogskyrkogården dessutom upptagen på Unescos världsarvslista. Det är därmed ett kulturminne som anses ha ett "enastående universellt värde". Skogskyrkogården ligger inom Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsområde men förvaltas av kyrkogårdsförvaltningen.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA PARKER

Stockholms stad har en lång och rik parkhistoria. Vissa parker och naturområden har ett särskilt bevarandevärde ur kulturhistorisk synvinkel. I stadens parkprogram från 2006 har kulturhistoriskt intressanta miljöer listats och flera av dessa parker, torg och platser ligger i Enskede och Årsta. Någon heltäckande kulturhistorisk inventering och klassificering av stadens parker har dock inte utförts och ytterligare parker, framförallt i ytterstaden, kan givetvis ha ett kulturhistoriskt värde.

I Stockholms Parkprogram 2006 omnämns Margaretaparken, Lindeparken och Vårflodsparken som exempel på trädgårdsstadens parker från 1900-talets första årtionden. Vid samma tid anlades också alléerna längs Sockenvägen och Odelbergsvägen. I Årsta finns Storängsparken och Skälderviksplan som är ett av de bättre exemplen på stockholmsstilens parker. Insprängda i östra Årstaskogen finns koloniområdena Dianelund och Skanskvarns koloniträdgårdsförening vilka uppmärksammas som några av ytterstadens första koloniområden.

Andra kulturhistoriskt värdefulla parker och naturområden i Enskede-Årsta-Vantör är Enskedeparken, Kolerakyrkogården och Skogskyrkogården. Även krokarna i Gamla Enskede, som utgörs av allmänna parker mitt i kvarteren, har ett kulturhistoriskt värde och utgör ett karaktäristiskt stadsbyggnadselement i stadsdelen.

Skogskyrkogården

I sydöstra delen av Enskede ligger Skogskyrkogården. Skogskyrkogården ingår inte i parkplanen men utgör ett viktigt rekreations- och grönområde i Enskede och en viktig del i stadens ekologiska infrastruktur. Skogskyrkogården är känd över hela världen. Den finns med på Unescos världsarvslista sedan 1994 och lockar med sin arkitektur och natur besökare från världens alla hörn. Världsarvskommittén motivering: "Skogskyrkogården är ett framstående exempel på hur arkitektur och ett formgivet kulturlandskap från vårt århundrade sammansmälts till en kyrkogård. Denna skapelse har haft stort inflytande på utformningen av kyrkogårdar i hela världen."

Göta landsväg

Göta landsväg har funnits sedan järnåldern och var en färdväg som gick från centrala Stockholm över Södertörn mot Götaland. Fram till slutet av 1600-talet utgjorde den Stockholms enda landförbindelse söderut. Vägen gick via Skanstull och fortsatte sedan åt sydväst. Den följde ungefär nuvarande Johanneshovsvägens sträckning genom det som idag är Grynkvarnsparken, förbi Linde och vidare över Årstafältet och Kvarnbacken vid Östberga. Vägsträckningen går även att följa längre söderut men endast över Årstafältet är den idag bevarad i sitt ålderdomliga skick där den slingrar sig genom landskapet och över Valla å. Att vägsträckningen fortfarande finns bevarad gör den unik. Utmed vägen växte också bebyggelse fram och lämningar efter förhistoriska gårdar och gravfält längs Göta landsväg visar att området varit bebott under lång tid. Längs vägens sträckning finns informationstavlor uppsatta av Enskede-Årstas hembygdsförening.

Kolerakyrkogården

Kolerakyrkogården är ett exempel på en sentida lämning. Den tidigare begravningsplatsen ligger på en del av Stockholmsåsen. Idag är platsen en allmän park men under åren 1809 till 1901 fungerade den som begravningsplats och tillkom efter att behovet av begravningsplatser utanför tullarna ökat. Platsen var passande av flera anledningar. Marken av sand och grus var väl-dränerad och lättgrävd och förbi platsen gick stora vägarna vilket underlättade transporter till och från platsen. Från början var det en kyrkogård för stadens fattiga och för landvärnssoldater men 1831 beslutades att kyrkogården skulle användas vid den väntade koleraepidemin. Kyrkogårdens kulturhistoriska värde ligger i dess placering på åsen som bland annat visar på hur åsen genom århundradena påverkat stadsplaneringen i Stockholm. Den är också en representant för de enkla kyrkogårdarna och är den enda kvarvarande begravningsplatsen från kolerans härjningar. Den vittnar om hur begravningsväsendet fungerade under 1800-talet och hur man hanterade samhällets lägre sociala skikt.

Vårflodsparken med sina karaktäristiska trädrader som grupperar sig längs parkens mittaxel.

Stadsbild och identitet

ENSKEDE

Enskede omfattar stadsdelarna Gamla Enskede, Enskede gård, Enskedefältet och Stureby. I Enskede återfinns Stockholms första trädgårdsstad men även nyare stadsenklaver från 1980-talet. Enskede genomkorsas av tunnelbanan och Nynäsvägen vilka utgör kraftiga barriärer inom och mellan stadsdelarna. I söder avgränsas Enskede av natursambandet Hemskogen-Svedmyraskogen som utgör en del av stadens ekologiska infrastruktur. De skogsklädda sluttningarna utgör också värdefulla landformer som är viktiga för upplevelsen av det ursprungliga landskapet. I sydöstra delen av Enskede ligger Skogskyrkogården. Skogskyrkogården ingår inte i parkplanen men utgör ett viktigt rekreations- och grönområde för boende i Enskede och en viktig del i stadens ekologiska infrastruktur. Skogskyrkogården är känd över hela världen. Den finns med på Unescos världsarvslista sedan 1994 och lockar med sin arkitektur och natur besökare från världens alla hörn. Världsarvskommittén motiverar: "Skogskyrkogården är ett framstående exempel på hur arkitektur och ett formgivet kulturlandskap från vårt århundrade sammansmälts till en kyrkogård. Denna skapelse har haft stort inflytande på utformningen av kyrkogårdar i hela världen."

Gamla Enskede

Gamla Enskede började byggas 1908 och uppfördes som Sveriges första trädgårdsstad. I dessa äldsta delar av stadsdelen ligger husen längs mjukt krökta gator som anpassats till terrängen. Småhusen ligger indragna från gatulivet och häckar och gröna förgårdar bildar gröna gaturum. På områdets högre partier, i fonden av gatorna, ligger större parker och offentliga byggnader såsom t ex Margaretaparken och Enskede kyrka. I Gamla Enskede finns också de karaktäristiska krokarna som utgörs av allmänna parker mitt i kvarteren.

Längs Nynäsvägen ligger flerbostadshus i tre våningar som började byggas 1925 och som bildar en skärm mot den stora trafikleden. På 1930- och 1940-talen uppfördes det så kallade Svampområdet med småstugor söder om Sockenvägen där gatorna bär

namn efter svampsorter. Detta område visar stora likheter med bebyggelsen på Enskedefältet. De västra delarna av Gamla Enskede präglas till stor del av villaträdgårdarnas grönska.

I stadsdelens östra delar ligger Dalens bostadsområde som stod färdigt 1982. Husen utgörs här av fyra våningar höga flerfamiljshus i slutna kvarter grupperade runt stora innergårdar. Området är trafikseparerat och nås via säckgator från en matargata runt området. Genom Dalen löper en trädplanterad gågata, Dalens allé, som förbinder Dalens centrum med Dalenparken och Dalens sjukhus. Öster om Dalenparken finns en viktig koppling till rekreationsområdet Nytorps gärde som i sig är en grön länk till Nackareservatet.

Enskede gård

Enskede gård har en varierad bebyggelse med villor, radhus, småstugor och flerfamiljshus uppförda mellan ca 1905 och 1980. Stadsdelens tidigaste bebyggelse utgörs av Palmeska villastaden som byggdes i privat regi. Stadsdelens norra delar byggdes ut enligt trädgårdsstadens ideal med "enfamiljshus i öppet byggnadssätt och med hyreshus i begränsad omfattning på vissa platser". I områdets södra delar byggdes småstugor och i slutet av 1980-talet kompletterades stadsdelen med ett större bostadsbestånd längs Planterarvägen på platsen för en av stadens tidigare plantskolor. Genom stadsdelen löper tunnelbanan vilken delar Enskede gård i en östlig och en västlig del.

Den största parken utgörs av den kulturhistoriskt värdefulla Enskedeparken. Parken anlades runt herrgårdsbyggnaden Enskede gård efter tyskt stilideal i mitten av 1800-talet och hela området sparades medvetet när stadsdelen Enskede gård började byggas. Lindeparken och Plantanparken är två andra större parker i stadsdelen där Lindeparken utgör ett exempel på 1930-talets parker och Plantanparken ett exempel på en postmodernistisk anläggning med en klassisk axel som löper genom parken. Föreningsberget, Enskedeberget och Enskedehöjden är skogsbevuxna bergknallar och även mot slakthusområdet ligger ett sparad naturmarksstråk.

Det finns inte många trädkantade gator i dessa villakvarter men norra delen av Odelbergsvägen och Palmfeltsvägen kantas av trädtrader av björk.

Enskedefältet

Enskedefältet är ett enhetligt småstugeområde som byggdes ut under åren 1930-1932 efter en strikt rätlinjig stadsplan. I norr avgränsas stadsdelen av Sockenvägen och i söder av Hemskogen. I stadsdelens norra del ligger ett större industriområde som skär av sambandet mellan Enskedefältet och Årstafältet. Industriområdet ligger på platsen för den länge försvunna Bägersta gård.

Bostadshusen som uppfördes på Enskedefältet var typhus och ligger indragna från gatulinjen med långsidan mot gatan. Mot gatan finns häckar som ger gaturummen en grön karaktär. Trädtrader återfinns längs Livlandsgatan (oxel), Ålandsvägen och Bägersta byväg. Längs Bägersta byväg finns också en gammal trädrad av gran som utgör ett välgörande skydd mellan bostadsområdet och industriområdet.

Centralt placerad på fältet ligger Vårflodsparken – en öppen och grön lunga med lekplats, plaskdamm och bollplan. Insprängda bland bebyggelsen mot Hemskogen ligger fyra mindre parkmarkskilar som ansluter mot gatorna och bildar gröna fönster mot skogen och öppningar i den annars ganska täta stadsväven. I stadsdelens sydöstra delar ligger Enskedefältets skola på en delvis skogsbevuxen höjd och ett friområde med klippta gräsytor i en dalgång.

Stureby

Stureby är en stadsdel med en mycket blandad bebyggelse med villor från framförallt 1920-talet och hyreshus från 1930- och 1940-talen. Bebyggelsen är uppförd längs mjukt krökta gator som följer den på sina håll lätt kuperade terrängen. Stadsdelen skiljs från Enskedefältet av Hemskogen i norr. I väster gränsar den till Huddingevägen och Örbyleden och som en buffert mellan vägarna och bebyggelsen ligger ett större sammanhängande parkstråk, Sturebystråket. Inne bland bebyggelsen utgör två sparade skogsklädda höjder stadsdelens större parker, Vivstavarvsparken och Sturebyhöjden. I stadsdelen finns också några

mindre skogsklädda bergknallar och ett fåtal kvartersparker insprängda bland bebyggelsen. Omkring 1950 kompletterades stadsdelen med ett stråk med flerfamiljshus sydväst om villabebyggelsen. Här har gröna parkstråk, liknande de i tunnelbanestadsdelarna, uppförts i liten skala. I stadsdelens östra delar ligger Stureby sjukhemsområde, ett äldre institutionsområde med hus placerade i parkmiljö.

ÅRSTA

Årsta omfattar stadsdelarna Årsta, Johanneshov och Östberga. Stadsdelsområdet Årsta avgränsas tydligt av Årstaviken i norr och av stambanan i väster. Genom stadsdelsområdet löper bland annat tvärbanan, tunnelbanan, Nynäsvägen och Södra länken. Tillsammans med slakthusområdet och Arenastaden splittrar dessa barriärer den urbana strukturen i framförallt de östra delarna av stadsdelsområdet. Slakthusområdet ska utvecklas från ett renodlat verksamhetsområde till en stadsdel där bostäder, handel, kultur och företagande samexisterar.

Östberga, och framförallt de norra delarna, ligger högt i terrängen och utgör en bebyggelseenkav som idag är mycket isolerad från omgivningen.

Årsta

Årsta är byggd på en södervänd sluttning i ett kuperat och skogsbeklätt område. Den ursprungliga bebyggelsen placerades med hänsyn till terrängen, vegetationen och till utsikten mot omgivningarna. Området är uppdelat i bebyggelsegrupper som skiljs åt av parkstråk. Parkstråken planerades för att bevara delar av det ursprungliga landskapet och var tänkta som förbindelsestråk med gångvägar mellan bebyggelsegrupperna. Parkstråken förädlades med ytor för lek, bollsport och picknick enligt stockholmsstilen ideal. De större stråken och parkerna utgörs av Storängsparken, Årstaliden och Vättersdälden. Andra tidstypiska parker är Steningeparken och Grynkvärnsparken (Johanneshov) som ligger på var sin sida om Johanneshovsvägen och som knyter an både till stockholmsstilen och till det amerikanska parkway-idealet.

På Valla gärde är landskapet flackt och bebyggelsen

storskalig. Området ansluter till Årstafältet som utgör en del av Stockholms ekologiska infrastruktur och som erbjuder en mångfald av upplevelser och aktiviteter. I övrigt är de kommunala parkerna i Valla få. Området skiljs från resten av Årsta av tvärbanan.

Norr om bebyggelsen ligger Årtaskogen som är en del av Stockholms ekologiska infrastruktur. Skogen sparades i den ursprungliga stadsplanen och avsattes som parkmark för att den norrvända förkastningsbranten längs Årstaviken skulle bevaras och framhävas.

Johanneshov

Johanneshov präglas till största del av stora evenemangs- och verksamhetsområden såsom slakthusområdet och området runt Globen och idrottsarenorna. Bostadsbebyggelsen är förhållandevis sparsam och består huvudsakligen av lamell- och punkthusbebyggelse. Stadsdelen är kuperad och till stora delar byggd på stockholmsåsen. De största parkerna utgörs av Grynkvärnsparken, Kolerakyrkogården och Blåsutparken. Slakthusområdet och området runt arenorna saknar parker och grönområden och skapar ett avbrott i grönstrukturen. Öster om Nynäsvägen ligger stadsdelen kringskuren av större barriärer varför de parker som finns i området blir extra viktiga.

Östberga

Bostadsbebyggelsen i Östberga är uppdelad i två tydligt separerade områden som åtskiljs av ett smalt parkstråk.

I söder ligger Gamla Östberga där bebyggelsen framförallt består av flerfamiljshus i tre till fyra våningar. Hela området ligger runt en större kringbyggd park – Stamparken – som medvetet sparades när området byggdes och som utgör områdets hjärta. I södra delen av området finns ett litet centrum.

I norra Östberga ligger Östbergahöjden och Östbergabackarna. Bebyggelsen består av ett stort antal likformiga hus och mitt i området finns ett litet centrum. Husen ligger placerade i mindre grupper så att den ursprungliga naturmarken mellan husen kunnat sparas. Områdets inre delar är helt bilfria

och stadsdelens parker är sammankopplade med trafikseparerade gång- och cykelstråk. Parkerna är tydliga representanter för 1960-talet och senmodernismen. De är relativt storskaligt planerade men med känsla för den lilla människan. Landskapet och parkerna har fått ge karaktär åt stadsdelen och de högresta tallarna som finns i området är än idag ett viktigt inslag i bostadsmiljön.

Nordväst om stadsdelen ligger Annebodaskogen och i öster ligger Årstafältet. Sedan början av 2000-talet har Östberga förtätats i olika omgångar både i norra och södra delen av stadsdelen.

VANTÖR

Vantör omfattar stadsdelarna Örby, Bandhagen, Högdalen, Rågsved och Hagsätra. De stora trafiklederna Huddingevägen och Örbyleden samt västra stambanan utgör en tydlig yttre avgränsning av Vantör. Inom Vantör delas den urbana strukturen av Magelungsvägen och Nynäsbanan som utgör en kraftig barriär som skiljer Örby, Bandhagen och Högdalen från Rågsved och Hagsätra. I söder angränsar Vantör till tidigare fritidshusområden i Myrängen i Huddinge kommun.

I Vantörs utkanter ligger flera större natur- och friområden såsom Älvsjöskogen, Rågsveds friområde och Högdalstopparna. Högdalstopparna är byggda av bland annat överskottsmassor från rivningarna i city. Höjderna utgör konstgjorda rekreationslandskap som idag präglar stadsbilden i Vantörs södra delar.

Örby

Örby består till största delen av en variationsrik villabebyggelse med relativt stora tomter. Flerfamiljshus förekommer endast i liten omfattning och framförallt längs Gamla Huddingevägen. Här finns också en mindre centumbildning.

Terrängen i Örby är delvis kuperad och gatorna vindlar sig fram. De få parker som finns i stadsdelen ligger insprängda som öar bland villabebyggelsen vilket skiljer Örby från övriga stadsdelar i Vantör. Ett mindre naturstråk ligger längs en norrvänd sluttning mellan Örby och Högdalen. Längs Magelungsvägen,

Huddingevägen och Örbyleden löper smala parkstråk som till stor del fungerar som gång-och cykelstråk.

Ett större stadsutvecklingsprojekt pågår runt Älvsjö och berör de norra delarna av Örby och vid Örby centrum pågår ett arbete med nya bostäder och lokaler.

Bandhagen och Högdalen

Bandhagen och Högdalen hänger samman med karaktäristisk lamellhusbebyggelse och parkstråk. I centrumen finns höga hus som markerar lägena i det omgivande landskapet. Centrumen förbinds via den populära parken Bandängen.

Bebyggelsen i Bandhagen består till stor del av låghus med stora, halvöppna gårdar och mycket grönska. I början av 1990-talet förtätades stadsdelen med nya bostäder i anslutning till Bandhagens centrum. Ytterligare förtätningsprojekt planeras längs Trollesundsvägen. Bandhagen är ett tydligt exempel på Stockholms tunnelbaneförstäder och är av stadsmuseet utpekad som ett kulturhistoriskt värdefullt område.

Högdalen planerades som en mindre variant av ABC-stad. Området öster om Högdalens centrum är trafikseparerat med smalhus placerade kring en centralt placerad park, Dalbotten. Ambitionen när området byggdes var att skillnaden i karaktär mellan "kärva orörd natur", "plan kultiverad friyta för lek och sport" och "bostadsbebyggelse med stadsmässiga gårdsrum- och gaturumbildningar" skulle framhävas. Även området väster om centrum är trafikseparerat men med ett större inslag av punkthus. Väster om Skebokvarnsvägen finns ett område med radhus-och kedjehus. Idag har området kring Högdalens centrum delvis förtätats med nya bostadshus och på sikt planeras än mer bostäder, verksamheter och service i och runt Högdalens centrum.

Det tätbebyggda Högdalens industriområde ligger mellan Högdalstopparna och Högdalens centrum och skär av sambandet mellan bostadsområdena och rekreationsområdet.

Högdalen är i översiktsplanen från 2010 utpekad som en av ytterstadens tyngdpunkter.

Rågsved och Hagsätra

Rågsved och Hagsätra bildar en sammanhängande bebyggelse- och parkstruktur. I Rågsved består bebyggelsen av gles lamell- och punkthusbebyggelse. Landskapet är kuperat med höga berg och djupa dalar. Bebyggelsen följer på ett tidstypiskt sätt landskapets topografi vilken understryks av bostadshusens storskalighet. Från tunnelbanan har besökaren en magnifik utsikt över området och de höga bostadshusen ger Rågsved en intressant "skyline". Rågsved präglas av en större skala jämfört med tidigare tunnelbaneförstäder i Stockholm.

Rågdalen är stadsdelens största park och utgör ett grönt parkstråk från centrum till Rågsveds friområde. Rågsveds friområde ligger mellan bebyggelsen och sjön Magelungen. Inom friområdet finns ett småskaligt industriområde. Nya bostäder planeras inom friområdet, framförallt på tidigare industrimark.

Hagsätra har en storskalig bebyggelse av omväxlande gles och tät lamellhus- och punktbefbyggelse. Istället för att ligga grupperade runt gårdar står huset fritt uppradade. Detta exemplifieras tydligt med den rad med höga punkthus som löper tvärs genom hela Hagsätra. I början av 1990-talet förtätades området med nya bostadshus kring Hagsätra centrum.

Parkkaraktärer

Vilken karaktär en park har är avgörande för hur den upplevs, används och tas i anspråk. Karaktären är viktig att identifiera och beskriva för att veta hur respektive park kan värnas och utvecklas. Parkkaraktären beskriver parkens gestaltning, typ av innehåll och ger en indikation på förutsättningarna för skötseln. Karaktären ska användas som målbild vid programskrivningar och vid upprättande av skötselplaner. Här beskrivs översiktligt de typer av parker och gröna platser som finns inom stadsdelområdet Enskede-Årsta-Vantör. I Parkplanens del 2 beskrivs alla parker mer ingående.

Natur- och friluftsområde

Detta är områden som både kan vara större grönområden och mindre ytor där den ursprungliga naturen har sparats. Dessa består ofta av slutna till halvslutna skogsmiljöer på höjdryggar där tall med lövinslag är vanligt.

Naturparkerna genomkorsas av upptrampade stigar, anlagda gångvägar och motionsspår. Här finns värdefulla promenadstråk, möjlighet till naturlek och naturupplevelser.

Remisor av naturmark är vanligt förekommande runt högt belägna flerbostadsområden på höjdryggar där naturen som omringar husen ligger i svårtillgängliga sluttningar. Några av dessa sparade, långsmala naturrum används som passage där upptrampade stigar skapar genvägar medan andra är för branta för att kunna gå i. Många är populära naturleksområden för de barn som bor i närområdet.

Kvartersparker

Större parker inom ett kvarter eller mindre del av en stadsdel. Dessa parker har ett högt besöksstryck och fungerar som gröna oaser med plats för lek, promenader, avkoppling och samvaro.

Kvartersparkerna är ofta mångfunktionella och innehåller många olika värden. Dessa parker kan innehålla en blandning av både naturpräglade delar och mer kultiverade partier med klippta gräsytor, rabatter och hårdgjorda vägar.

Fickparker/Parktorg

Fickparkerna påminner om parktorgen men är inte alltid en lika tydlig del av den överordnade stadsstrukturen. Gemensamt för fickparkerna är att de är välordnade små grönskande platser ofta med höga visuella värden, exempelvis en plats med blomsterplanteringar, konstverk eller prydnadsdamm.

Dessa mindre parker rymmer oftast endast en funktion till skillnad från kvartersparken.

Dalstråksparker

Dalstråksparkerna är ofta viktiga ekologiska samband med väl utvecklade skogsbryn mellan stadsdelsområden. Dessa parker är långsmala stråk med skogsbeklädda sidor och en öppen dalgång med klippta gräsytor. Längs dalgången eller i skogsbrynet finns en parkväg. Där dalgången blir bredare finns gläntor med lekplatser och bollplaner.

Trädkantade gator

Utöver specifika parker finns också karaktärsskapande gröna länkar inom stadsdelområdet som binder samman parker och grönområden. Dessa utgörs av bredare trädplanterade gator och gröna platser i gaturummen. De trädkantade gatorna ger visuell ledning och bidrar till att skapa rumslighet åt gatan.

Strategier för utveckling av grön karaktär

Stadsdelens gröna natur- och kulturvärden ska förvaltas. Åtgärder som vidtas ska syfta till att värna och utveckla de kvaliteter och värdefulla kulturmiljöer som finns i stadsdelsområdet.

1. Ta till vara de gröna karaktärsdragen

- Stadsdelens parker ska ha ett angeläget innehåll och en utformning som bygger på identitet och karaktär och svarar mot samtidens behov. Att ta till vara det som utmärker stadsdelens stadsbild och värna Stockholms rika parktradition är en given utgångspunkt.
- I samband med förnyelser av parker ska en kulturhistorisk bedömning alltid göras. Hänsyn ska tas till historia, estetik och användning då växter och andra byggnadsmaterial väljs.
- Vid etablering av verksamheter i direkt anslutning till parkerna ska en analys av möjlig påverkan på parkmiljön, utblickar, kontakten med omgivningarna och dylikt alltid göras.
- I stadsdelens naturområden ska utsiktsplatser och utblickar värnas och stärkas. Topografin ska understrykas och de karakteristiska vegetationsklädda bergsbranterna ska bibehållas och utvecklas.
- Anvisningar för skötsel och vård av parkernas kulturhistoriska värden ska utvecklas.
- Skyltning och informationen om parkernas historia ska förbättras och förnyas i samband med upprustningar.

2. Utveckla gröna stråk och skapa nya gröna mötesplatser

- Sambanden mellan stadsdelens parker ska stärkas genom att förbättra kopplingarna, minska barriärer och göra nätet av trädplanterade gator mer finmaskigt.
- Det ska vara lätt och lockande att gå eller cykla mellan stadsdelens mötesplatser. Strategiskt viktiga stråk ska utvecklas och göras tydligare för att öka trivselen och stärka upplevelsen av grönska.
- Strategiskt viktiga parkytor ska identifieras och utvecklas.
- Det finns en medvetet bevarad grönstruktur mellan stadsdelarna. I samband med nyexploatering är det därför viktigt att belysa konsekvenserna om grönstrukturen förändras. Det är värdefullt att tillgodose fria gröna stråk vid framtida bebyggelse även om breddmått minskas.
- Vid större exploateringsprojekt är det viktigt att verka för att nya parker skapas och att angränsande parker utvecklas så att de integreras i samverkan med bebyggelsen.

3. Utveckla mötet med vattnet

- Årsta har en lång attraktiv strandlinje mot Årstaviken. Här finns en stor potential som kan åtgärdas genom förbättrad tillgänglighet och höjd attraktivitet. Promenaden längs strandlinjen går att vidareutveckla med flera målpunkter och öka tillgängligheten.

Rekreation och Hälsa

Park- och naturmarken har stor betydelse för invånarnas vardagsliv, livskvalitet och hälsa. Det finns områden och platser av olika storlek, från större natur- och friluftsområden till mindre naturkvarter, parker och stråk. De offentliga och dygnet runt-öppna parkerna är utmärkande för Stockholm i ett internationellt perspektiv. De gröna miljöerna har blivit Stockholmarnas vardagsrum, där många tillbringar mycket av sin lediga tid. Där träffas man och grillar, går på konsert, tar en fika, spelar boll, rastar hunden eller besöker en lekplats. Parker och natur skall vara inbjudande och tillåtande demokratiska rum.

Besöksmål i stadsdelen som är unika är Skogskyrkogården och skateparken vid Högdalstoppen samt evenemangsarenorna Globen och Tele2. Många besökare kommer från andra delar av landet men de har även besökare från hela världen.

Den växande stadsdelen

Den totala folkmängden i Enskede-Årsta-Vantör var 97 000 invånare år 2014. Sedan 2005 har befolkningen ökat med 15 000 personer och enligt stadens prognoser antas invånarantalet öka med ytterligare 16 000 personer till 2023. Det är en fortsatt hög ökning med 17%.

Stadsdelen har generellt något högre andel lägenheter med 2-3 rum och kök än staden. För såväl små som stora lägenheter är andelen lägre. Bostädernas storlek påverkar befolkningssammansättningen och prognosen pekar på en större andel barn i skolåldern samt en minskning av äldre pensionärer fram till år 2023.

Fler barn och unga innebär ökade krav på lekplatser och aktivitetsytor. Ett ökat antal invånare ökar även behovet av skötsel och underhåll av de parker som finns. Ytor och utrustning används mer och slits snabbare. De senare årens byggande har inneburit att parker och naturområden har försvunnit eller minskat i storlek. Ny parker har till viss del tillkommit och platser har fått ändrat innehåll med nya kvaliteter och värden.

Stadsdelen är bland de stadsdelar där flest nya bostäder planeras. Närheten till city och en

god kollektivtrafik gör att fler delar ingår i den centrala stadens utvidgning. Söderstaden med Slakthusområdet, Årstastråket och Årstafältet ingår i planeringen för att skapa en tätare och mer sammanhållen och mångsidig stadsmiljö. Även Högdalen har pekats ut som ett område med potential att utvecklas till en attraktiv tyngdpunkt i ytterstaden.

Många mindre förtätningsprojekt pågår parallellt med planeringen av de större exploateringsprojekten.

Folkmängd den 31 december 2014						
	Antal				Procent	
	2005	2014	2018	2023	2014	2023
0 år	1 134	1 499	1 581	1 710	1,5%	1,5%
1-5 år	4 752	6 514	6 867	7 543	6,7%	6,7%
6-15 år	8 675	9 760	11 172	12 415	10,1%	11,0%
16-19 år	3 417	3 657	3 765	4 498	3,8%	4,0%
20-24 år	5 111	6 853	6 859	7 089	7,1%	6,3%
25-64 år	46 248	56 628	60 263	64 986	58,4%	57,5%
65-79 år	7 394	7 865	9 187	11 079	8,1%	9,8%
80-89 år	4 517	3 098	2 647	2 836	3,2%	2,5%
90- år	812	1 042	989	864	1,1%	0,8%
Män	39 766	48 098	51 494	56 453	49,6%	49,9%
Kvinnor	42 294	48 818	51 836	56 566	50,4%	50,1%
Samtliga	82 060	96 916	103 330	113 019	100,0%	100,0%

Områdesfakta EÄV. Stockholms stad.

Parker för alla

Stadens parker och natur är öppna för alla dygnet runt under hela året. De gröna rummen har en unik roll som demokratisk plats för människor i alla åldrar. Personer från olika stadsdelar med olika social och kulturell bakgrund har samma möjligheter att nyttja stadens parker. Parker främjar både jämställdheten och bidrar till folkhälsan. För att stadsdelens parker skall fungera som ett grönt vardagsrum är det viktigt att det finns en mångfald av upplevelser och sociala värden. Behoven och efterfrågan varierar från rofyllda och lugna platser till utmanande lekplatser. Platser med blomsterprakt, festplatser och gröna stråk för motion och promenader är också upplevelser som dagens invånare kan hitta i stadens parker.

En ökande befolkning medför även en ökad

efterfrågan på platser för större utomhusevenemang. Återkommande evenemang finns även på Högdalstoppen och på Årstafältet.

Trygghet

Upplevelsen av trygghet är en viktig förutsättning för att stadens invånare ska kunna leva ett allsidigt och jämlikt liv. Tryggheten har betydelse för hur människor i staden nyttjar parker och grönområden. Att kunna se vart man ska och veta att man blir sedd ger en känsla av trygghet. Det skall vara lätt att hitta i parker och naturområden. På viktiga platser och längs viktiga parkvägar skall det vara lätt att få en överblick där skymda passager öppnas upp för ökad trygghet. På samma sätt bidrar målpunkter och aktiviteter i parker till positiva effekter, då det drar till sig många människor och verksamheter. Även områdets skötsel är avgörande för hur trygg man känner sig. Parker och miljöer som är välvårdade och omhändertagna upplevs som tryggare.

Upplevd trygghet varierar ofta över dygnet. Ett skogsparti som dagtid fungerar som en välbesökt oas kan på natten upplevas mörk och obehaglig. Detta gäller även under vinterhalvåret. En god belysning i parker och längs frekvent använda stråk är viktigt för den upplevda tryggheten. Parkerna är en av stadens mer variationsrikt belysta miljöer, där stor vikt läggs vid att åstadkomma samspel mellan ljus och skugga och därigenom skapa en bra ljusmiljö och rumslighet och en upplevelse av trygghet.

Staden arbetar kontinuerligt tillsammans med medborgare och intresseorganisationen för att öka tryggheten och göra parkerna tillgängliga för alla.

För större parker och viktiga stråk finns särskilda belysningsplaner som arbetas fram tillsammans med ljuse experter.

Tillgänglighet

Tillgänglighet

Stockholm stad hade målsättningen att vara världens mest tillgängliga huvudstad år 2010. Trots målsättningen förekommer fortfarande brister eftersom det också finns andra faktorer att ta hänsyn till exempelvis trafiksäkerhet, drift och underhåll, estetik och ekonomi. Tillgänglighetsproblem som är svåra att åtgärda är exempelvis branta lutningar längs gångvägar som går tvärs de naturliga sprickdalarna. Terrängen med branta slänter som av sin natur är bergiga och branta.

Andra tillgänglighetsutmaningar är enklare att åtgärda som kontrastmarkering och bättre räcken i trappor, komplettering med armstöd på befintliga soffor, utplacering av nya tillgängliga soffor, ny belysning eller nya markmaterial, som hållar istället för gatsten. Enligt lagstiftning från 2003 ska brister i lekplatsers utformning eller utrustning åtgärdas. Det kan handla om att sänka kantstöd, byta markmaterial eller komplettera lekutrustning.

Park- och naturtillgång

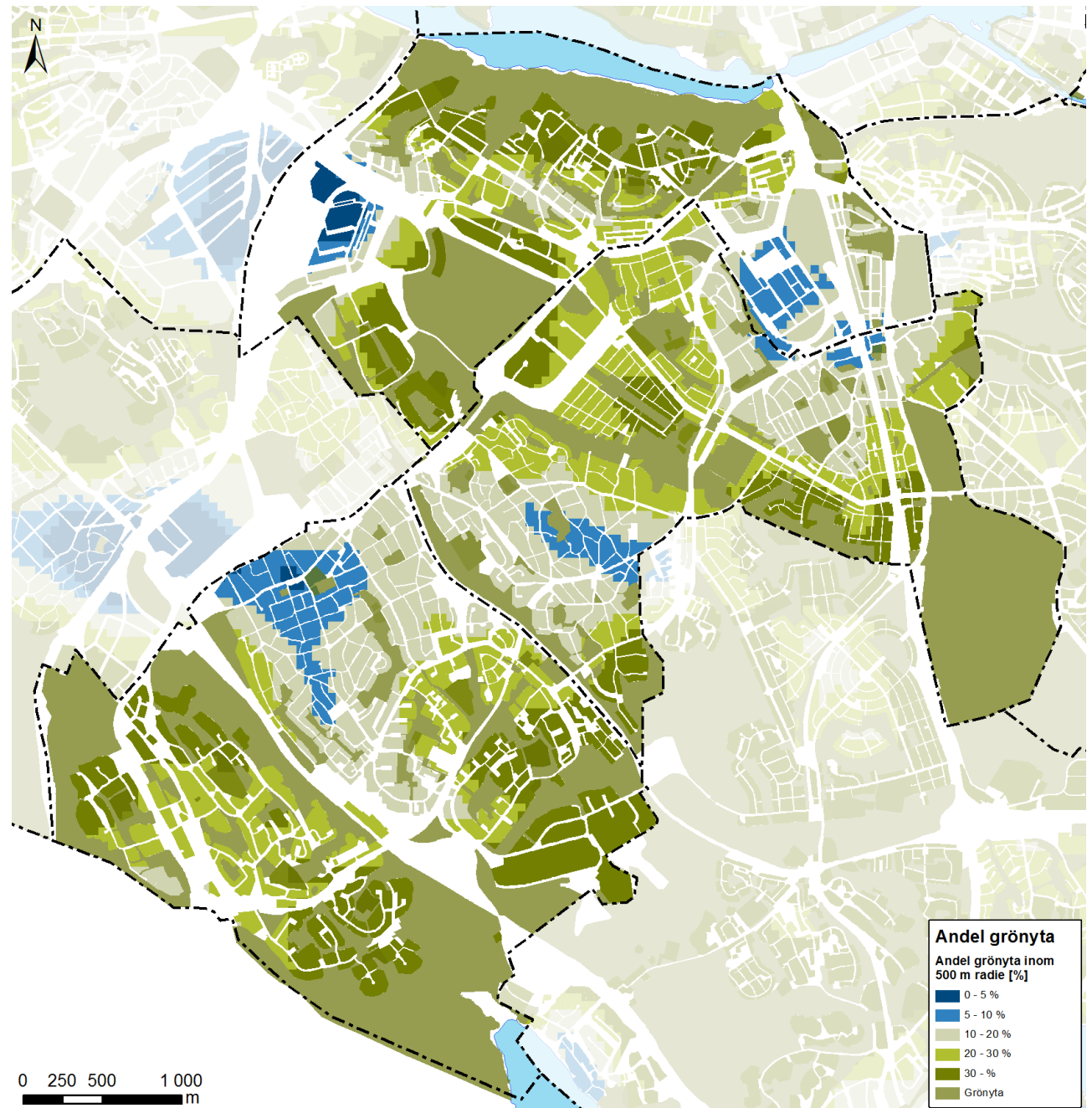
Närhet till grönområde

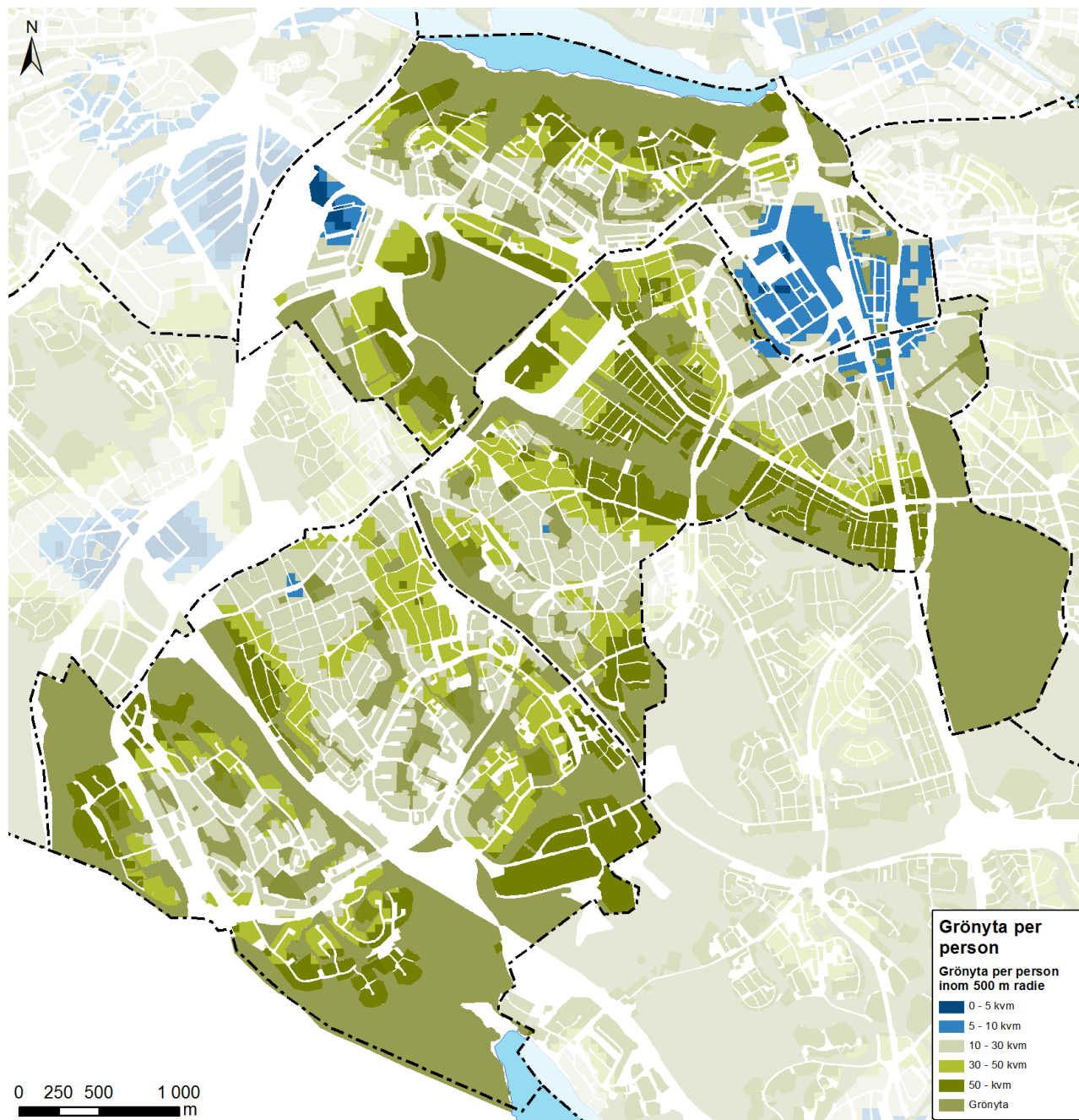
I den senaste kartläggningen av rekreation inom Stockholms stad kan man utläsa att 86% av alla invånare i Enskede-Årsta-Vantör har mindre än 200 meter gångavstånd till närmaste grönområde och ingen har mer än 500 meter.

En analys av andelen offentlig grön yta visar att tillgången är god i stora delar av Stockholm, även i innerstaden. Grönområden har stor betydelse för en stads klimat och för människors välbefinnande. I en tät blandad stadsbygd bör 15-20% av landytan vara offentlig friyta (UN-Habitat).

I ytterstaden är tillgången i regel stor.

Ytterstadsområden med liten andel offentlig grön yta är oftast småhusområden. Man har konstaterat att i stadens nya stadsutvecklingsområden ligger andelen under 15%. Andelen i Enskede-Årsta-Vantör är 20%.

Ett viktigt mått är andel grön yta per person. Det visar på besöksstrycket på parkmarken och i förlängningen vilket slitage som kan förväntas och hur skötseln kan planeras. I de tätare innerstadsdelarna är parkernas gräsytor så utsatta att de slits sönder av besöksstrycket. Gräsytor kan ersättas med konstgräs och gummiastfalt eller utformas till torg.

Med en ökande befolkning i stadsdelen och de planerade ny större stadsförnyelseområden finns antaganden om vilka parker och naturområden som kommer att bli välbesökta. Årstaskogen och Årstafältet samt parken runt Enskede Gård ligger i nära anslutning till stadens nya stadsutvecklingsområden. Även Bandängen, Rågdalen och Hagdalen i Vantör antas få ett betydligt högre besöksstryck.

Kvalitativa tillgångar

I Stockholms Parkprogram 2006 listas sociala värden och kvaliteter hos park- och naturmarken som bedöms vara värdefulla för människors vardagsliv. Värden visas här bredvid och ska användas i arbetet med att analysera och utveckla Stockholms parker och grönområden.

Vilka parkkvaliteter människor uppskattar, efterfrågar och utnyttjar är självklart olika för olika brukare. Det finns behov av ro och avkoppling, men också av mötesplatser och aktivitetsytor. Olika brukare har också olika möjligheter att förflytta sig och ta sig till stadens parker och grönområden. De kvaliteter som efterfrågas av de yngsta och de äldsta medborgarna är därför de som bör finnas närmast bostaden. Ett avstånd på ca 200 meter innebär sex till sju minuters promenad, vilket är en viktig övre gräns för vardagsrekreation. Större avstånd till parker och grönområden har visat på kraftigt minskad användning.

God park- och naturtillgång utgör grunden för beräkningar och analyser av gröna värden. I Stockholms Parkprogram (2006) rekommenderas följande avstånd till olika kvaliteter och värden:

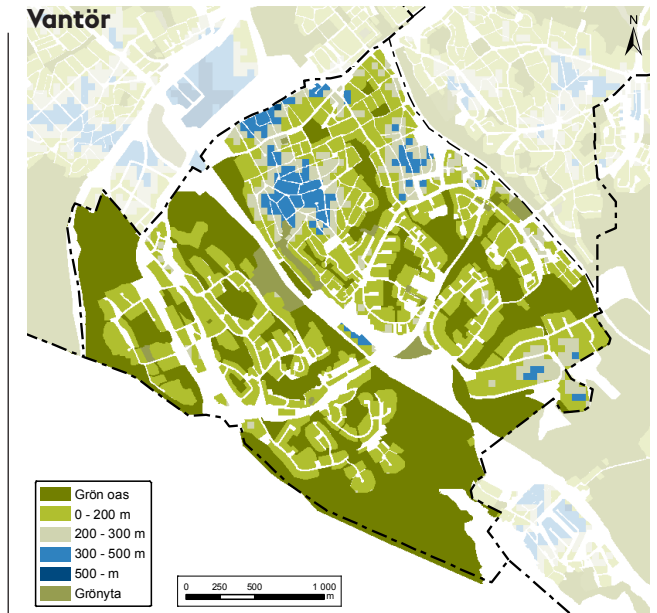
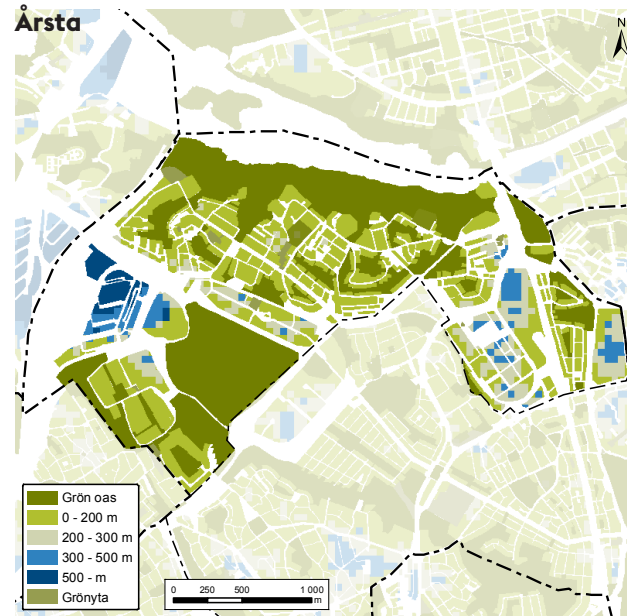
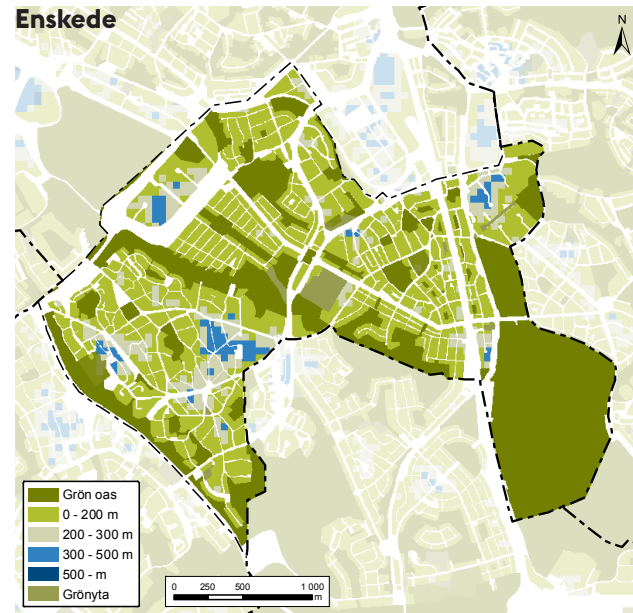
- Inom 200 meter: Grön oas, lekplats/naturelek, promenader, rofylldhet, område med god ljudkvalitet <50 dB(A)
- Inom 500 meter: Blomprakt, bollspel/bollek, parklek, picknick/solbad, pulkaåkning
- Inom 1 km: Utomhusbad, djurhållning, odling, löpträning, skogskänsla, skridskoåkning
- Övriga kvaliteter: evenemang, löpträning, pulkaåkning, ridning, skidor, torghandel, vattenkontakt, vild natur, uteservering, utsikt, grillning, utegym/friidrott, vattenlek, skate/BMX

Utöver de kvalitativa tillgångarna som redovisas specifikt i denna parkplan finns ett stort antal andra sociala värden i stadsdelsområdet. De analyser som redovisas här har för avsikt att visa Enskede-Årsta-Vantörs särart. I beskrivningen av respektive plats i Parkplanens del 2 listas samtliga sociala värden.

Närhet till upplevelsevärden

Kartorna på följande sidor visar närhet till upplevelsevärden inom stadsdelen. Blå områden är bristområden för respektive värde. Viktigt att tillägga är att analyserna endast pekar ut brister avseende avståndet. Andelen människor som nyttjar varje plats bedöms inte.

Grön oas

86 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når en grönyta (grön oas) inom 200 meter gångavstånd.

Inom 200 meter:	% EÄV	% staden
Grön oas	86	(83)

Hemskogen

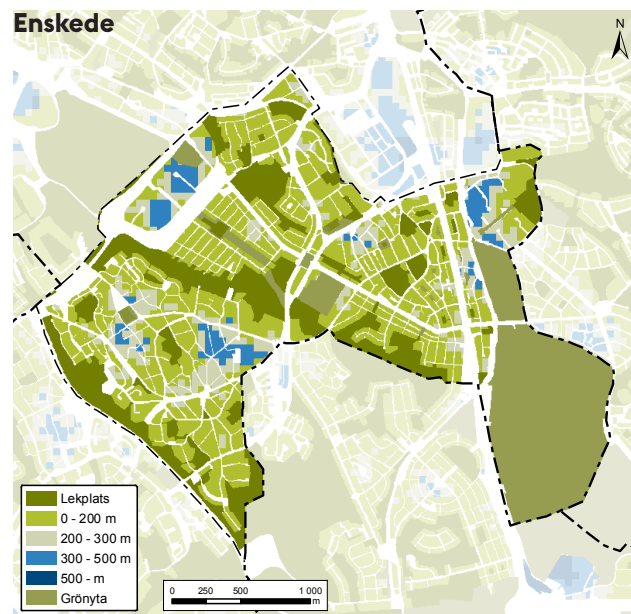

Steningeparken

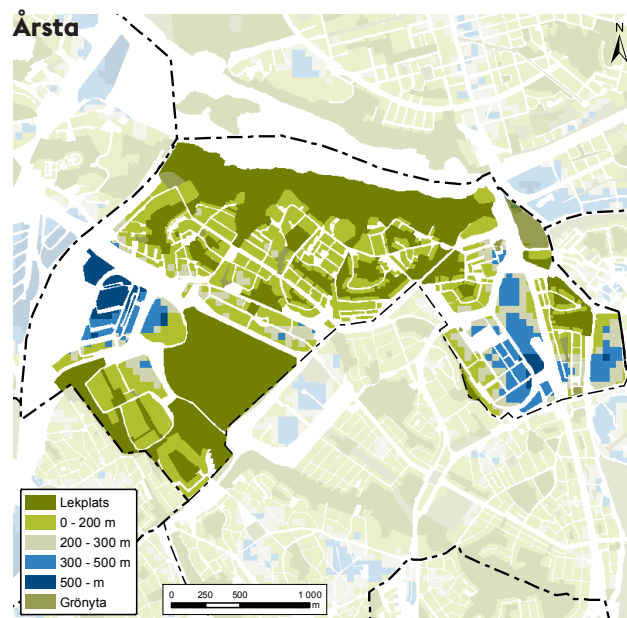
Stråk Örbyleden-Harpsundsleden

Lekplats/Naturlek

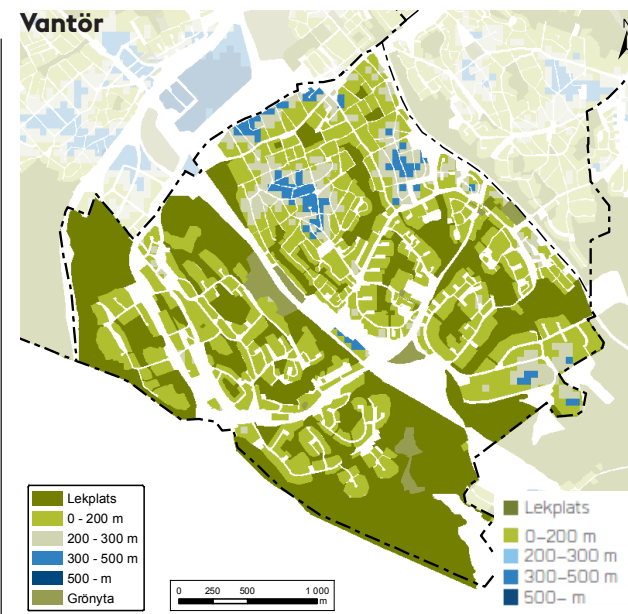

85 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når ett lekområde (lekplats eller naturlek) inom 200 meter gångavstånd.

Inom 200 meter: % EÄV % staden
Lekplats/Naturlek 85 (77)

Generellt är lekplatserna i stadsdelsområdet likartade i sitt utbud. Lekplatserna är relativt jämnt fördelade över stadsdelsområdet men bristområden finns i så gott som alla stadsdelar. De senaste åren har flera lekplatser rustats upp och då fått mer av egen identitet vilket uppskattas av brukare. Exempel på detta är Blåsutparken, Triangelparken, lekplatsen vid Sturebyskolan och parkleken Rågdalen.

Idag saknar många förskolor egna gårdar vilket medför ett högre tryck och slitage på de allmänna parkerna och lekplatserna i närområdet. I samband med att nya skolor och förskolor etableras är det därför viktigt att klarlägga vilka allmänna park- och naturmarksytor som kommer att behöva användas av verksamheten och hur ett ökat slitage och trängsel i parkerna kan klaras.

Kyrkvärden

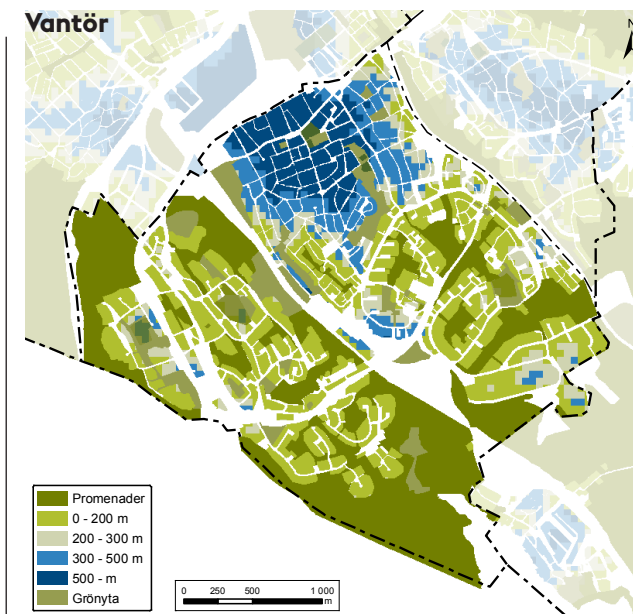
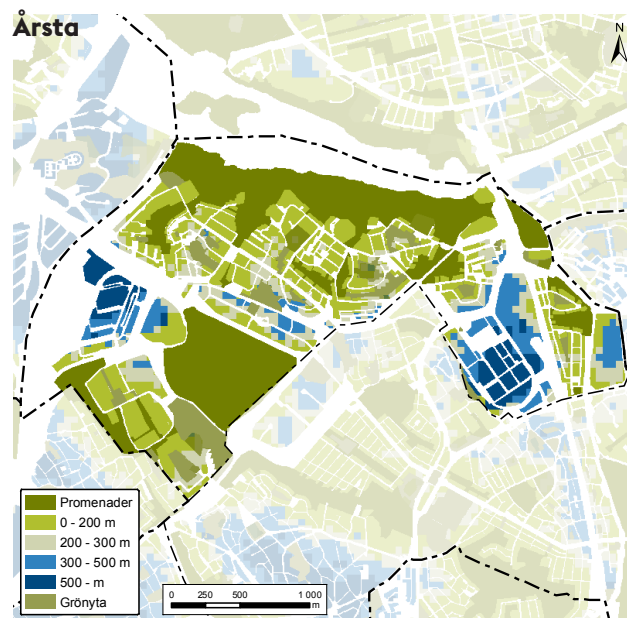
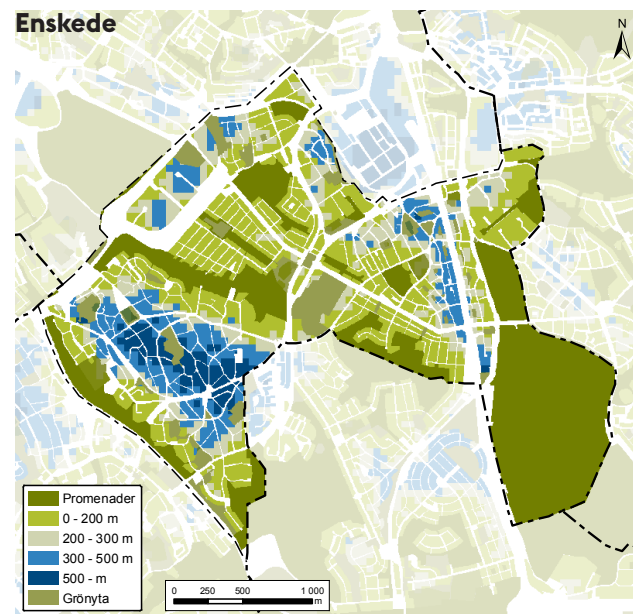

Årsta zoo

Bandängen

Promenader

69 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når ett grönområde med promenadmöjligheter inom 200 meter gångavstånd.

Inom 200 meter: % EÄV % staden
Promenader 69 (62)

Föreningsberget

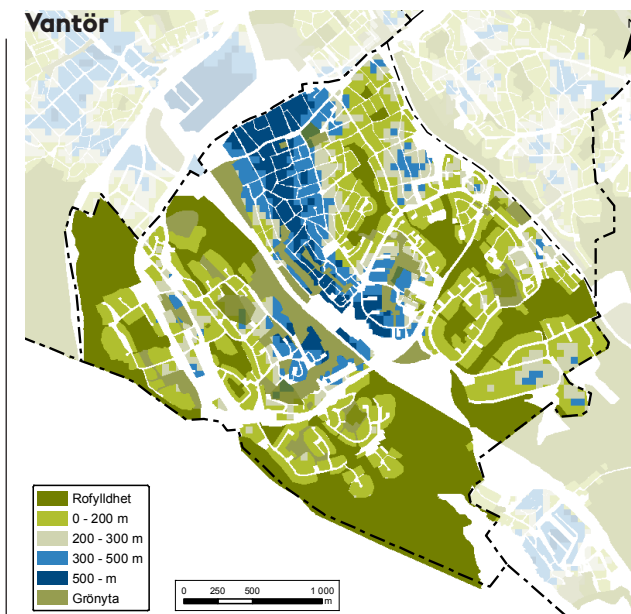
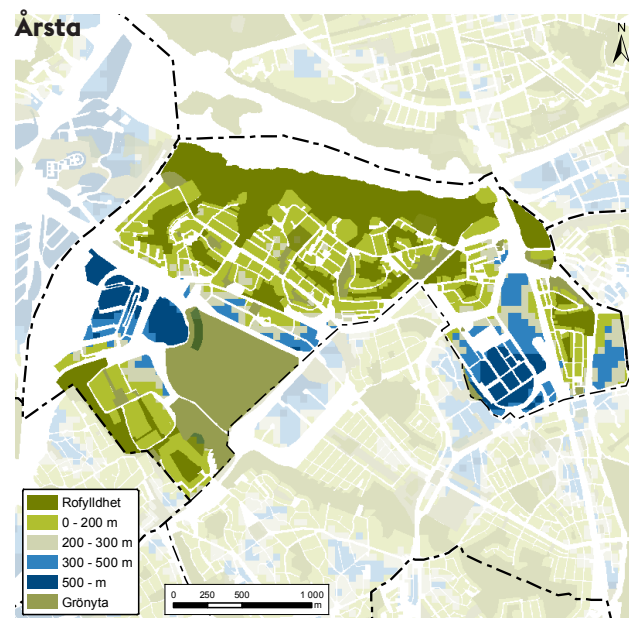
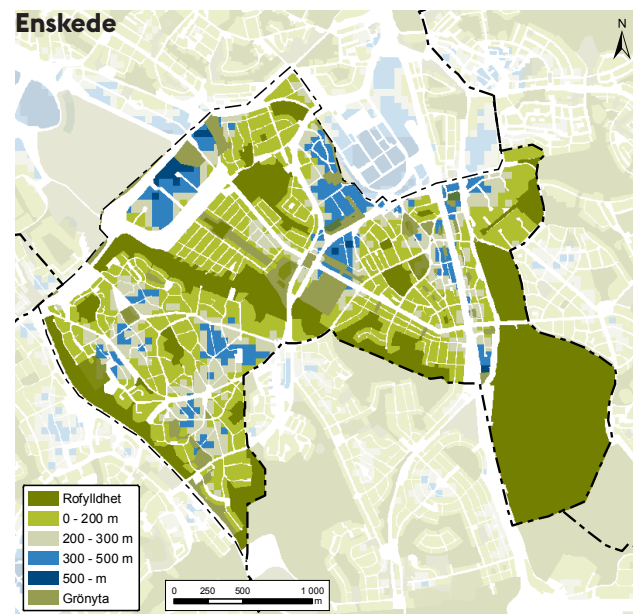

Kyrkparken

Ormkärr

Rofyllighet

67 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når ett rofyllt grönområde inom 200 meter gångavstånd.

Inom 200 meter: % EÄV % staden
Rofyllighet 67 (65)

Tistelkroken

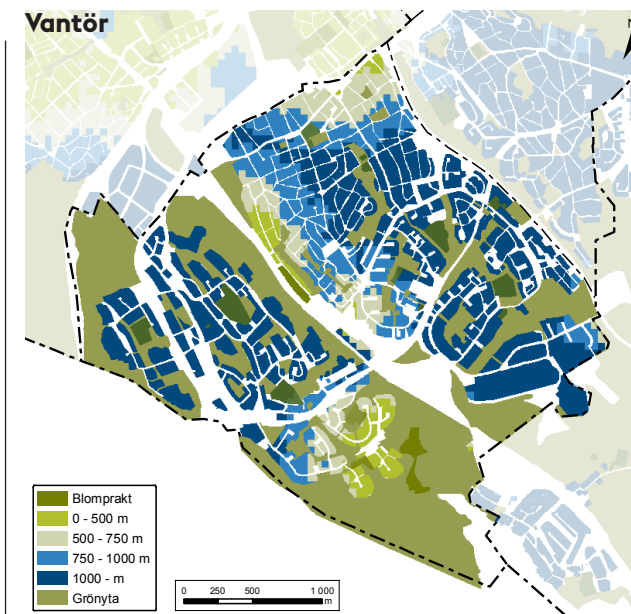
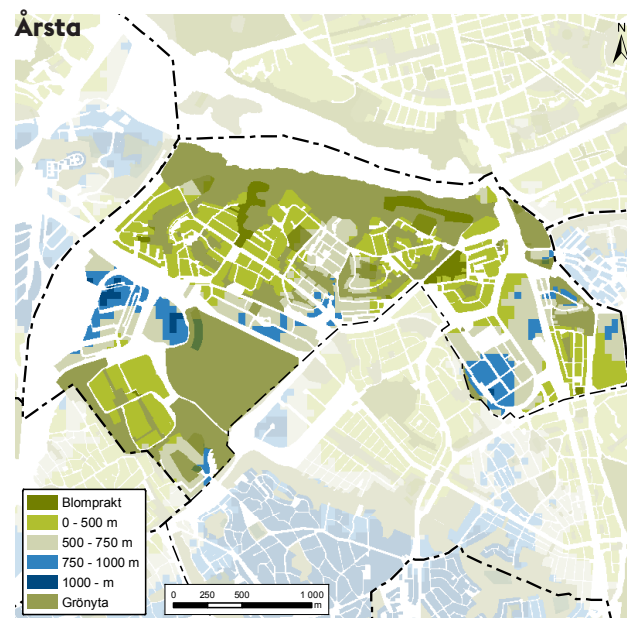
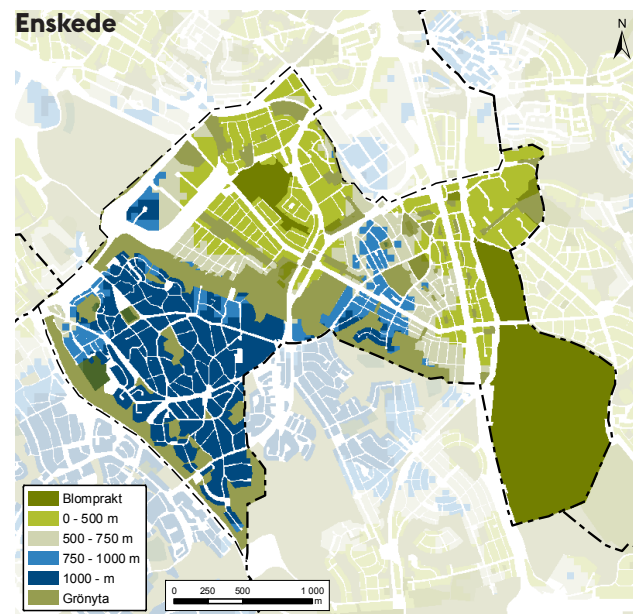

Årstaskogen

Östra Älvsjöskogen

Blomprakt

37 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når ett grönområde med blomprakt inom 500 meter gångavstånd.

Inom 500 meter: % EÄV % staden
Blomprakt 37 (62)

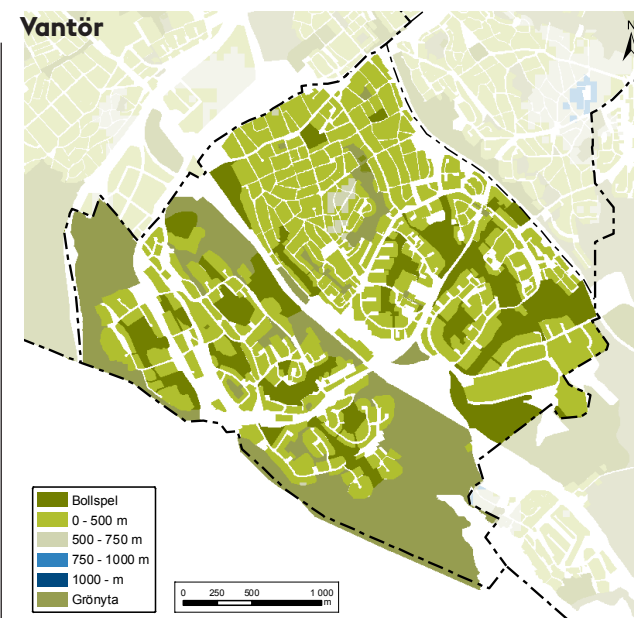
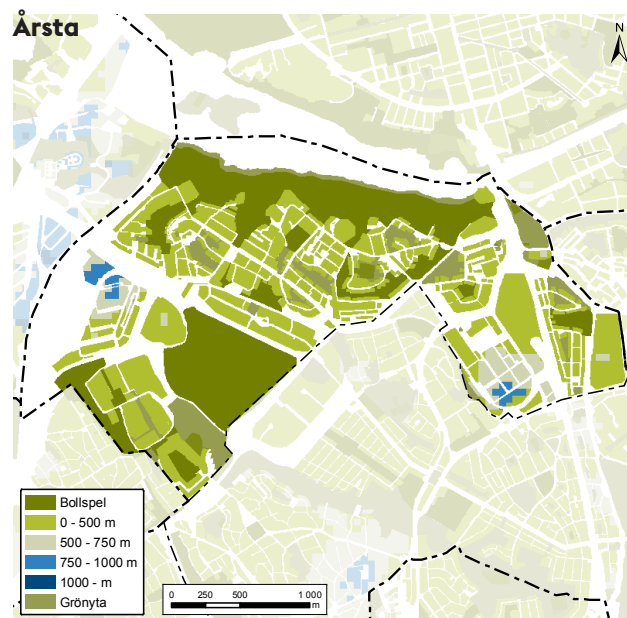
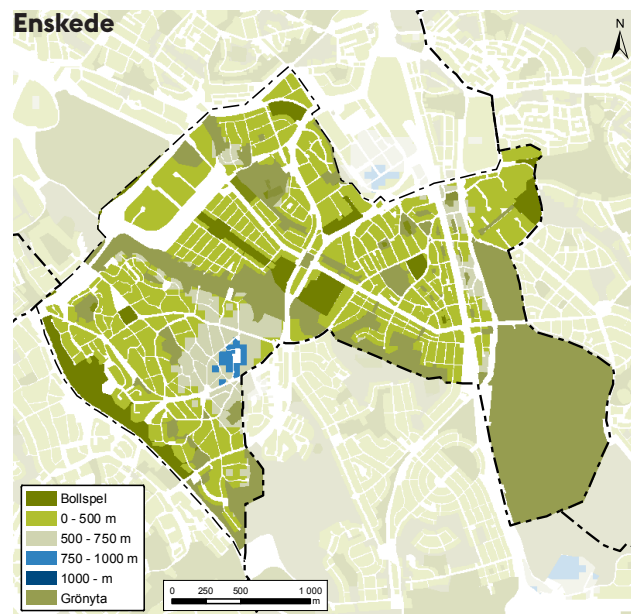

Sockenplan

Mindre upplevelser av blomprakt kan fås av blommande buskar och träd som slån, rhododendron, syren och körsbär eller av skötta blommande ängsmarker. Även trädgårdar samt flerbostadshusens bostadsgårdar kan bidra med blomprakt och vara ett positivt komplement i stadsdelarna. Sommarblomsplanteringar finns ofta i urnor på stadsdelstorg och andra knutpunkter i stadsdelarna. Blommor i park- och naturmarken ger skönhetsupplevelser och möjlighet att följa årstidernas växlingar.

Enskede-Årsta-Vantörs större blomsterplanteringar finns på Skälderviksplan och vid Dalens centrum samt i Årstafruns park. Koloniträdgårdar finns i Årsta och Enskede gård samt i södra Örby och i Rågsved. Blomprakt finns också på Sandsborgskyrkogården och Skogskyrkogården.

Bollspel/Bollek

97 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når en yta för bollspel/bollek inom 500 meter gångavstånd.

Inom 500 meter: % EÄV %staden
Bollspel/Bollek 97 (93)

I stadsdelsområdet finns 26 mindre planer för bollsport som stadsdelsförvaltningen ansvarar för. Dessa planer är öppna för alla och går inte att boka. De flesta planer är grusplaner men även konstgräsplaner och asfaltplaner förekommer. I Bandhagen finns två multisportanläggningar med konstgräs; en vid Bäckahagens skola och en vid Bandhagens skola.

Brist på bollplaner finns i flera av stadsdelarna. I Gamla Enskede saknas bollplaner för spontant bollspel helt. I samband med att nya bostäder byggs och stadsdelsområdets invånare blir fler är det viktigt att säkra möjligheten till spontant bollspel i stadsdelarna. Möjligheten att anlägga nya bollplaner bör utredas i Steningeparken/Grynkvärnsparken, norra delen av Årstaliden och Sturebyhöjden.

I stadsdelsområdet finns 19 bokningsbara bollplaner som idrottsförvaltningen ansvarar för. Efterfrågan på bokningsbara bollplaner är stor från föreningar och från den organiserade idrottsrörelsen.

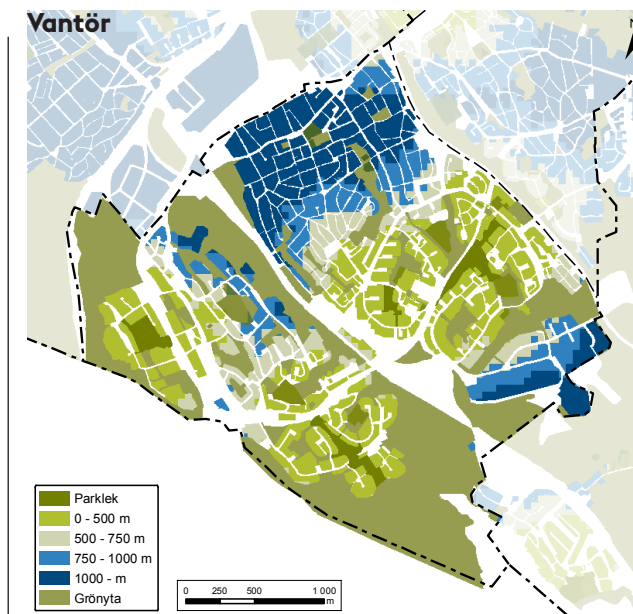
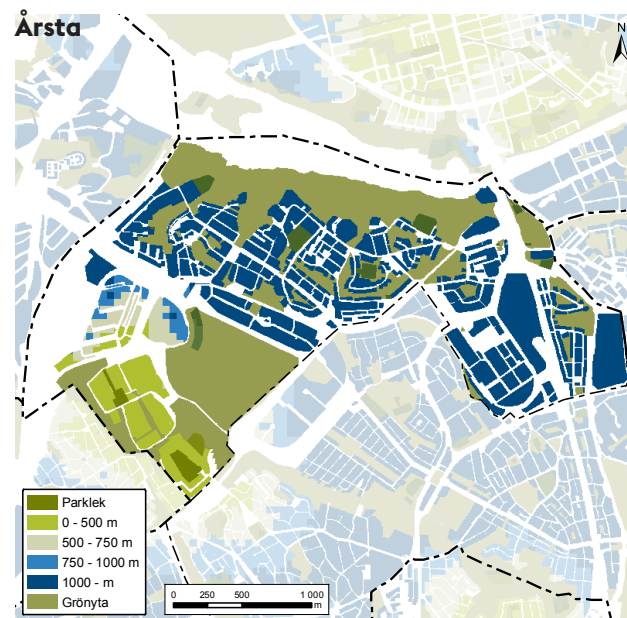
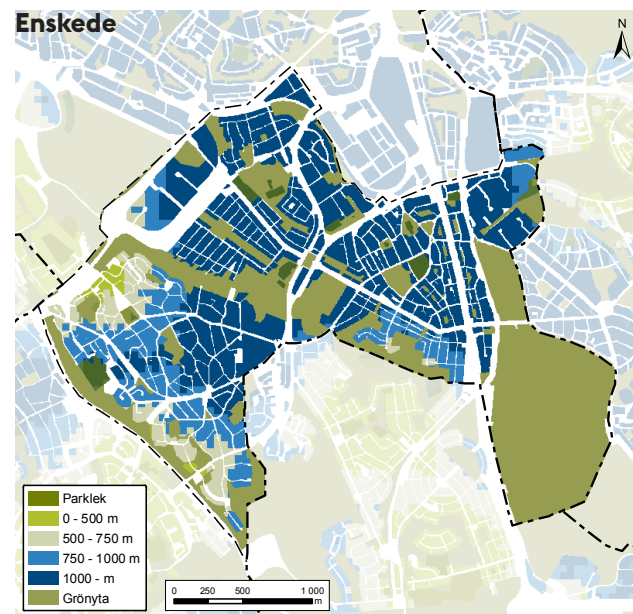

Stamparken

Turingeparken

Parklek

35 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når en parklek inom 500 meter gångavstånd.

Inom Enskede-Årsta-Vantör finns lekplatser av varierande storlek och innehåll. Av dessa är fem stycken parklekar.

Inom 500 meter: % EÄV %staden
Parklek 35 (39)

Tanneforsparken

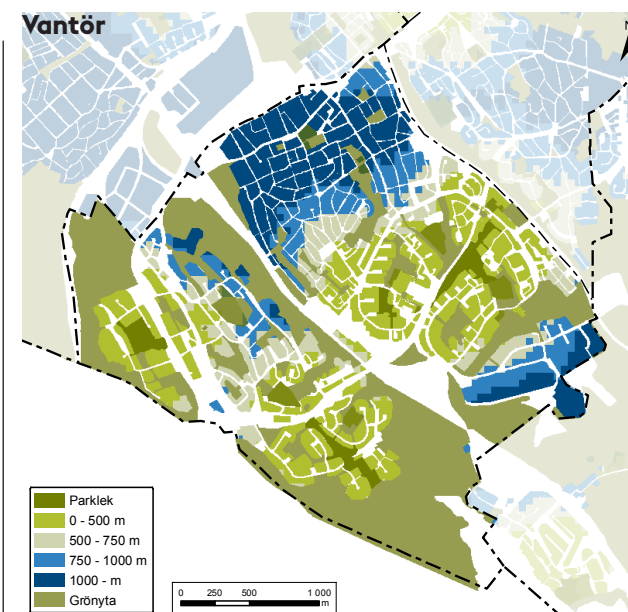
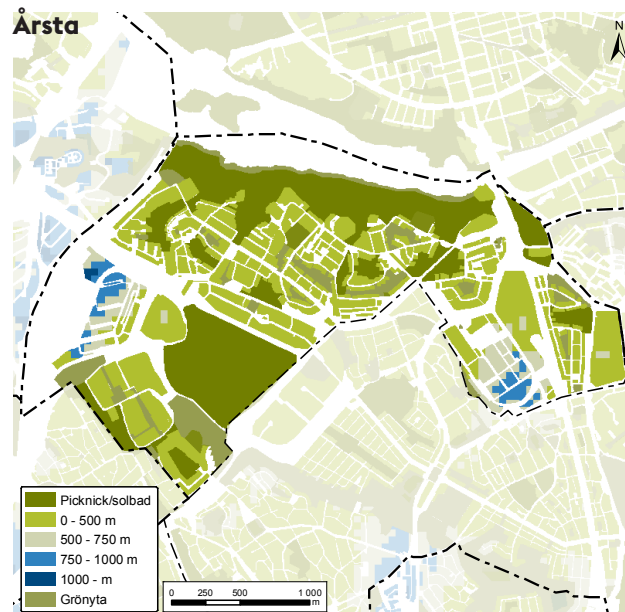
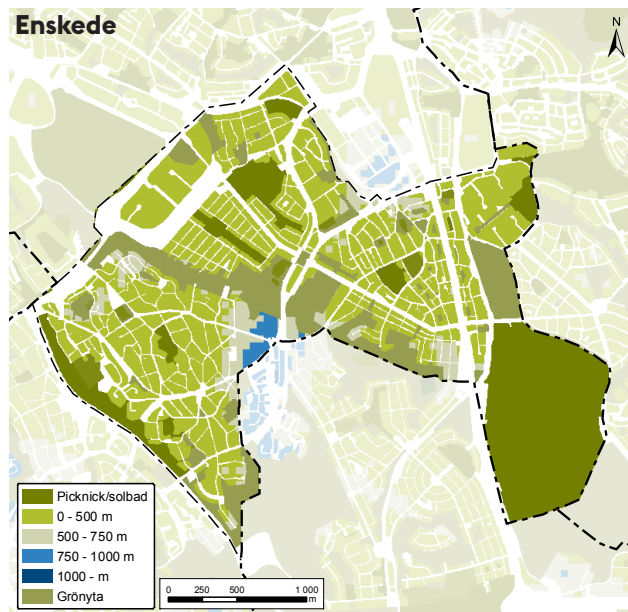
Storängsparken

Blåklockan

Picknick/Solbad

Kartunderlag och bilder ska uppdateras

85 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når ett grönområde med möjlighet till picknick/solbad inom 500 meter gångavstånd.

Inom 500 meter: % EÄV % staden
Picknick/Solbad 85 (81)

Vårflodsparken

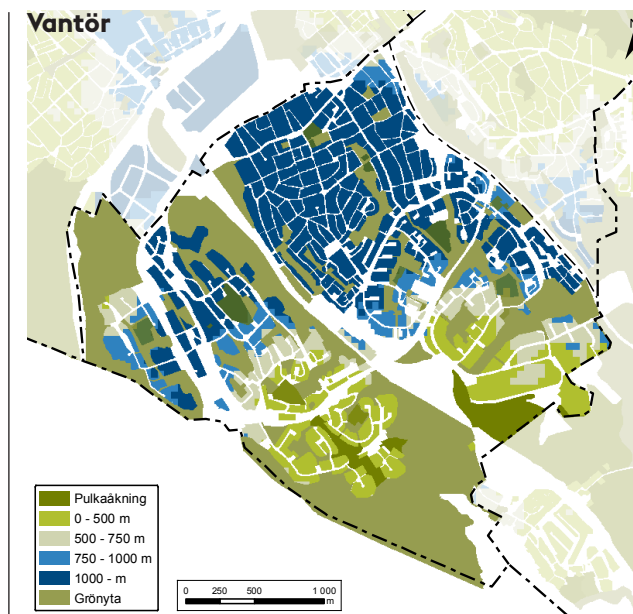
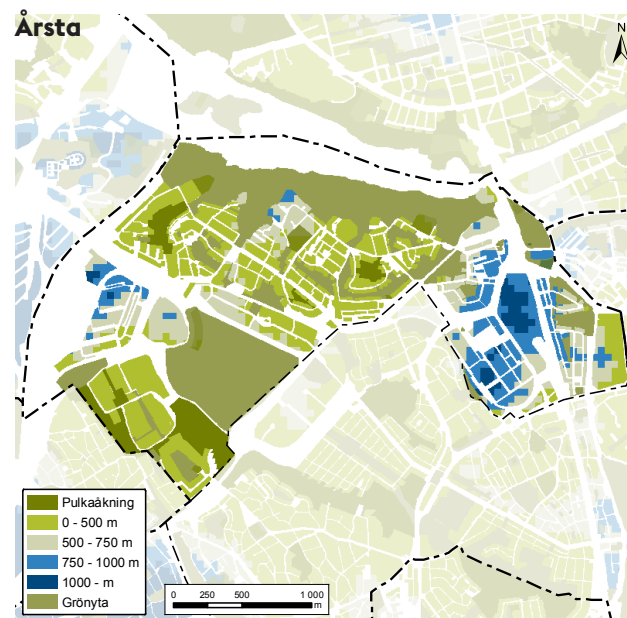
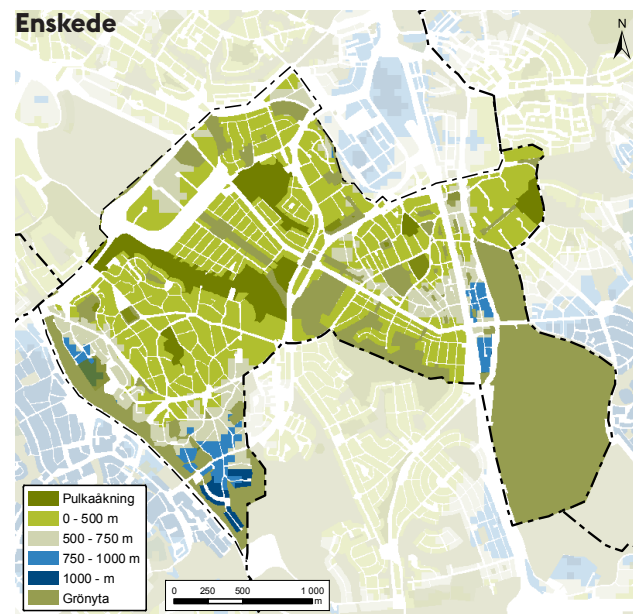

Årstaliden

Utkiksberget

Pulkaåkning

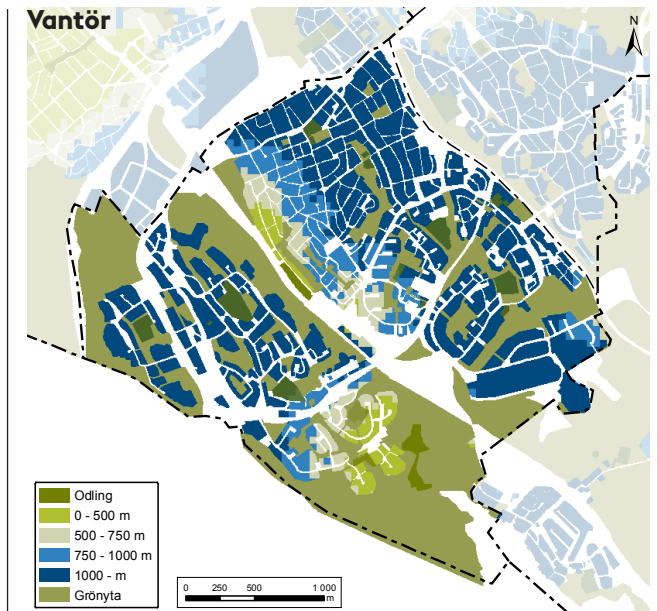
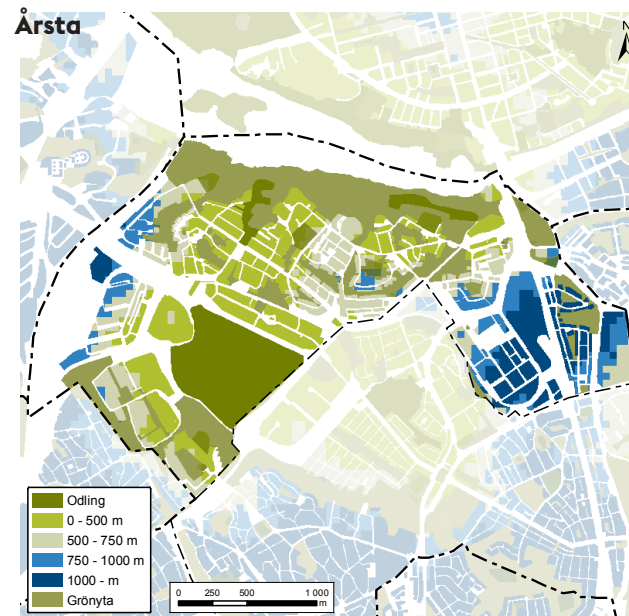
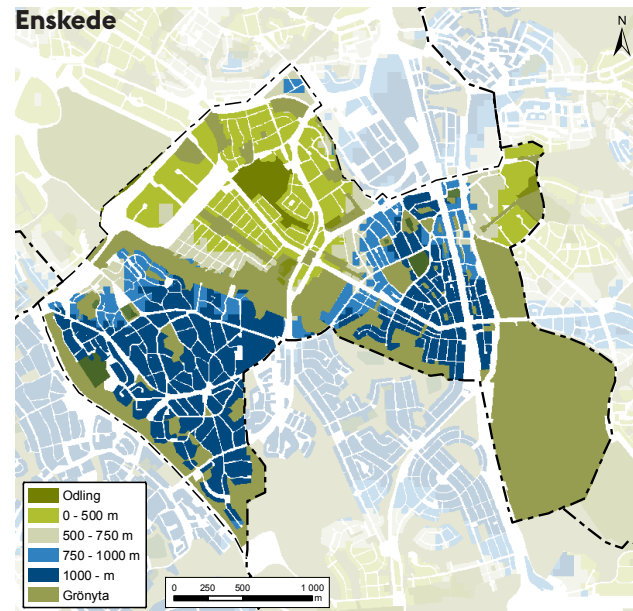

51 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når ett grönområde med möjlighet till pulkaåkning inom 500 meter gångavstånd.

Inom 500 meter: % EÅV % staden
Pulkaåkning **51** **(56)**

Det finns en större pulkabacke inom stadsdelen vid fd Hoppbacken i Enskede. Det finns dock gott om möjligheter att åka pulka i olika parker och på respektive plats i Parkplanens del 2 har möjligheten att åka pulka redovisats.

Odling

25 procent av de boende i Enskede-Årsta-Vantör når ett grönområde med möjlighet till odling inom 500 meter gångavstånd.

Inom 500 meter: % EÄV % staden
Odling 25 (30)

Att odla har ökat i popularitet under de senaste åren. Stadens koloniträdgårdar är öppna för allmänheten och erbjuder blomprakt för alla. Dessutom ger de möjlighet till egen odling för privatpersoner. Trycket på koloniträdgårdarna i Stockholm är ofta högt. Köerna är långa och endast ett fåtal medborgare kan få en egen koloniträdgård eller kolonilott.

Stadsdelsförvaltningen ser positivt på stadsodlingar. Det finns goda möjligheter att anordna stadsodling/kollektivodling på lämpliga platser för odlarföreningar med brukaravtal. Möjligheten att odla kollektivt på parkmark stärker den sociala samhörigheten och skapar ett lokalt engagemang i området. Fler bryr sig om sin närmiljö och tryggheten ökar.

Exempel på kollektivodling inom stadsdelen är den så kallade Dahliaträdgården i Enskede parken där Svenska Dahliasällskapet fått brukaravtal att sköta en del av parken till att använda som visningsträdgård för allmänheten.

Övriga värden

Bad

Det finns inga strandbad men däremot ett större utomhusbad – Älvsjöbadet. I nära anslutning till stadsdelsområdet finns också utomhusbadet på Nytorps gärde. Båda utomhusbaderna drivs av idrottsförvaltningen och under sommarsäsongen är det fri entré till dessa bad.

Plaskdammar finns i fem parker i stadsdelsområdet vilka är relativt jämnt fördelade över stadsdelen. Plaskdammarerna är oerhört populära och utsatta för högt besöksstryck under sommarsäsongen och lockar målgrupper även utanför stadsdelen. Tillgång till vatten på lekplatser förhöjer också lekvärdet i parken. Vattenlek i form av duschar som inte ligger i anslutning till en plaskdamm, finns endast i Rågdalet.

Hundrastområde

Inom ett angivet hundrastområde får man släppa sin hund lös om man kan kalla på sin hund. Under häckningstid är det inte tillåtet att ha hundar lösa. Lösa hundar kan innebära konflikter mellan hundägare och andra parkbesökare och det är viktigt att skylta och informera om vilka regler som gäller.

Skidor

Idag finns det inga av stadsdelsförvaltningen anlagda längdskidspår i stadsdelsområdet. Möjligheten att anlägga skidspår i framtiden bör dock utredas. Lämpliga platser kan vara Storängsparken i Årsta, Årstafältet, Älvsjöskogen, Sturebystråket och Rågsveds friområde.

Skridsko

Planer som vid lämplig väderlek spolas till naturfrusna isbanor finns på några platser i stadsdelsområdet. Närmsta konstfrusna bana finns på Hagsätra IP.

Strandpromenader

Strandpromenaden längs Årstaviken är ett viktigt och välanvänt rekreativt stråk som erbjuder möjlighet till utblickar och ökad förståelse för landskapet och stadsbilden. Stråket behöver kontinuerligt ses över, kompletteras och uppgraderas för att klara fler användare. Sambandet längs stranden och mot angränsande parker och andra offentliga rum behöver utvecklas.

Vild natur

Känslan av vild natur återfinns i större sammanhängande naturområden: Årstaskogen, Hemskogen, Svedmyraskogen, Majroskogen, Rågsveds friområde, Östra Älvsjöskogen, Högdalstopparna, Nackareservatet och Skogskyrkogården.

Strategier för utveckling av rekreation och hälsa

Stadsdelens parker ska bidra till ett rikt och hälsosamt stadsliv och möta den växande befolkningens behov. Parker och naturområden är värdefulla med sina sammanhållna, gröna strukturer och samband som motverkar fragmentisering. Tillgången till gröna mötesplatser ska vara god.

1. Utveckla parker med höga upplevelsevärden och plats för alla

- Stadsdelens parker ska utgöra betydelsefulla mötesplatser för olika slags aktiviteter och rekreation. I parkerna kan årstidsväxlingar följas och naturens ljud och dofter förnimmas. Parkerna skall vara anpassade för många olika typer av besökare.
- Trygghet och tillgänglighet är givna utgångspunkter i utvecklingen av parkerna.
- Innehållet i parkerna ska anpassas efter parkernas karaktär. Alla slags aktiviteter kan inte finnas överallt och upplevelsevärden renodlas i utpekade parker.
- Tillfälliga evenemang kan berika de offentliga parkerna. Kommersiella budskap får inte förekomma i parkerna.
- Parkerna främjar folkhälsan och platser för fysisk aktivitet ska utvecklas.
- Parkerna bör i högre utsträckning kunna användas året runt. Möjligheterna till vinteraktiviteter utvecklas och förbättras. Solbelysta och vindskyddade platser tas till vara.

2. Ta vara på allmänhetens engagemang

- Kunskapen om livet i staden, om hur parker och grönområden fungerar, finns till stor del hos dem som bor nära eller använder platserna ofta. Att hämta in kunskap, erfarenhet och idéer från närboende och parkbesökare är en viktig och naturlig del av arbetet med parkskötsel och parkupprustningar.
- När nya parkprojekt startar analyseras metoder för medborgarmedverkan och återkoppling. Metoderna anpassas efter projektets och brukargruppernas förutsättningar. Upprustningar och andra parksatsningar planeras så att omprioriteringar kan göras utifrån inkomna synpunkter och förslag.
- Medborgarförslag, stadens synpunktshanteringssystem, telefon och e-post ska fortsatt vara viktiga kanaler för att lämna idéer och synpunkter samt göra felanmälningar.
- Dialogmetoder utvecklas för att särskilt passa barn och unga. Barns idéer och perspektiv fångas upp vid både planering och förvaltning.
- Skolor, förskolor, fritidsgårdar och ungdomsråd användas som resurser och ingångar till samtal om parkutveckling med barn och unga.
- Förbättrade förutsättningar för urban odling bidrar till ökad trivsel, gemenskap, kreativitet,

förbättrad folkhälsa och ökad förståelse för kretslopp och ekologiska processer. Avtal för stadsodling ska skrivas med intresserade föreningar eller nätverk.

- Brukaravtal kring skötsel och underhåll utvecklas för intresseföreningar eller nätverk för mindre ytor parkmark.
- Idéer från allmänheten om tillfälliga evenemang och andra initiativ som kan berika parkerna uppmuntras.
- Parkvärdskap, som tar till vara engagemang, ökar den upplevda tryggheten och förståelsen för parkernas skötsel och underhåll, utreds och provas.

3. Verka för samutnyttjande och ett stärkt samarbete

- Vid exploatering eller tillbyggnad som ger fler boende i stadsdelsområdet ska möjligheten att investera i kringliggande parker provas, så att dessa miljöer klarar ett ökat besöksstryck.
- Om natur- eller parkmark tas i anspråk för annat ändamål bör förlorade gröna kvaliteter och värden kompenseras i närområdet.

Parkskötsel

För att säkra parkernas karaktär och värden krävs en fungerande skötsel. Ett förändrat klimat och en tätare stad med en växande befolkning ställer ökade krav på skötsel för att park och natur ska utvecklas långsiktigt och hållbart. Parker och grönområden bör upplevas som välskötta, rena och säkra att vistas i för att fungera som Stockholmarnas gröna vardagsrum. Flera av de ytor som är anlagd parkmark är attraktiva och värdetäta vilket kräver intensiv skötsel. Parker med kulturhistoriska värden dokumenteras i samverkan med Stockholms stadsmuseum.

Även naturmarken och naturkvarteren är omtyckta och mycket använda av de boende. Skötseln av natur är vanligtvis mer intensiv än skötseln av anlagda parker. För naturreservat och vid fornlämningar kan behövas större skötselinsatser än vad som är normalt för naturmark för att lagkrav och åtaganden enligt skötselplaner skall kunna uppfyllas.

Med rätt skötsel gynnas den biologiska mångfalden och grönsstrukturen blir mer tålig. Staden ska sträva efter att bedriva en ekologiskt inriktad skötsel och restaurering med målet att skapa och vidmakthålla hög biologisk mångfald.

Många av stadens parker används mycket flitigt och slitaget på både utrustning och vegetation är stort. För att kunna erbjuda attraktiva parker och säkra lekplatser behövs god planering av skötseln och kontinuerliga upprustningsinsatser.

Skötsel

Skötsel är ett samlingsbegrepp för drift och underhåll. Drift är återkommande insatser som sker med olika frekvens beroende på typ av åtgärd som t.ex. gräsklippning. Underhåll är återkommande reparationer i mindre omfattning för att hålla en anläggning i gott skick.

Stadsdelen har ansvaret för skötseln av parker och naturområden. I skötseln av parkmark ingår t.ex. lekplatser, parkvägar, strandpromenader, motionsspår och utrustning som trappor, murar, parkmöbler, lekutrustning, skräpkorgar, stängsel, plaskdammar,

gräsytor, planteringar och parkträd. Ansvar för belysning på vissa lekplatser, bollplaner och elljusspår ingår också i stadsdelens åtagande liksom livbojar och räddningsstationer längs stränder och solbryggor i Årstaviken. I både parker och naturområden förekommer fornlämningar som kräver särskild skötsel. Läge och omfattning samt skötsel av dessa ska framgå i Parkplanen.

Parkskötseln utförs av entreprenörer som stadsdelen handlat upp i konkurrens. Upphandlingen baseras på ett förfrågningsunderlag som beskriver funktion och utförande av det arbete som ska utföras av entreprenören. Stadsdelsförvaltningen använder checklistor, en tät dialog med entreprenören och uppföljning i fält för att säkerställa ett gott resultat och för en kontinuerlig kontroll. Utöver detta används tilläggsbeställningar, omfattningen av dem styrs av utrymme i budgeten. Budgeten medger inte att alla önskemål om skötsel kan uppfyllas. Stadsdelen måste alltid göra en prioritering mellan olika skötselinsatser.

I driften av park- och naturmarken ingår främst gräsklippning, ogrärensning, röjning av sly och underhållsbeskrining av träd. Besiktning av lekplatser samt provtagning av vattenkvalité vid bad och plaskdammar utförs enligt gällande rutiner. Renhållning med tömning av papperskorgar och städning. Städning av parkmarken sker kontinuerligt och två gånger om året sker vår- och höststädning som ska vara klara till 15 maj respektive 1 december. Vid vårstädning finns möjlighet att, med ett pedagogiskt syfte, engagera föreningar i städningen.

Vid behov förekommer tilläggsbeställningar. Exempel på sådana beställningar är förnygringsbeskrining, uppgrävning av buskage, nyplantering, sådd, trädfällning, naturvård, gallring, lökplantering, vassklippning och uppstamning av parkträd. Utöver det ordinarie arbetet är det vanligt att stadsdelsförvaltningen tvingas prioritera städning och återställande efter tjuvtippling och efter entreprenadarbeten.

Stadsdelsförvaltningen ställer höga miljökrav på entreprenörer. Driften av maskiner och deras drivmedel ska vara miljövänlig. Slätter med häst är exempel på miljövänlig skötsel som bedrivits inom stadsdelen.

Underhåll

Stadsdelen har underhållsansvar för de anläggningar och utrustningar som förekommer i parker och naturområden. Underhåll kan t ex vara asfaltering av parkvägar, lagning av utrustning som trasiga parkmöbler, målning, fogning av trappor och murar. Funktionskontroller av lekplatser sker kontinuerligt för att upptäcka skador efter slitage eller skadegörelse. Tillsyn görs även för de ytor där skötsel utförs för att fel skall kunna åtgärdas och förebyggas. Under de senaste åren har insatser gjorts för att öka tryggheten genom röjning av förvuxna buskage och uppstamning av träd. Genomsiktligheten och öppenheten i parkerna har förbättrats.

Upprustning

I dagsläget är många av Stockholms parker välanvända och slitaget är stort. I varje stadsdel finns en planering för upprustning av parker och lekplatser och behovet kartläggs kontinuerligt. I det årliga budgetarbetet inom staden fördelas resurser för upprustning mellan stadsdelarna.

Nyanläggning

I samband med att en ny park anläggs är i vissa fall, anläggningsentreprenören de första åren ansvarig för skötseln utifrån planer för etableringsskötsel respektive garantiskötsel. Därefter sker övertagandebesiktning inför överlämnande av skötselansvaret till stadsdelen. En skötselplan bör upprättas i samråd med den berörda Stadsdelsförvaltningen. Den ska innehålla mål för park- och naturmarksskötsel samt skötselmetod.

Hjälpmedel i skötselarbetet

Medborgardialog

God kommunikation med brukarna är en viktig del i att hålla stadsdelens grönytor i gott skick. Stadsdelsförvaltningen är Stockholm stads lokala ansikte utåt. Genom kontakt med dem som vistas i området kan ofta lokala problem lösas smidigt. Stadsdelen har kontakt med och tar hjälp av medborgarna på olika sätt. Aktiviteter som Parkernas dag och olika former av brukaravtal, kampanjer mot nedskräpning ger delaktighet i skötselarbete. Medborgarförslag kan också lämnas till varje stadsdelsförvaltning.

Stockholm stad har en felanmälan där medborgarna kan höra av sig via mejl eller telefon. På synpunktsportalen kan synpunkter, idéer och beröm lämnas.

Parkdatabasen

Parkdatabasen är stadens anläggningsregister över alla grönytor i Stockholm stad och ett hjälpmedel för skötsel och förvaltning. Den utgör samtidigt underlag för Stadsledningskontoret vid tilldelning av budgetmedel för skötsel. I parkdatabasen kartläggs också möbler och fasta anläggningar som tillhör parker och naturmark. Stadsdelsförvaltningarna har ansvaret för karteringen. Den ska uppdateras kontinuerligt vid förändringar och nyanläggning.

Trafikkontoret har ett övergripande förvaltningsansvar.

Teknisk handbok

Handboken innehåller bland annat typlösningar och riktlinjer för nyanläggning och upprustning med syfte att hålla hög kvalitet på anläggningar och därmed öka livslängden. God kvalitet kan innebära högre investeringskostnader men kan på sikt leda till lägre drifts- och underhållskostnader.

Strategier för utveckling av parkskötsel

Skapa hållbara och tåliga parker

- Parkerna ska skötas och utvecklas så att de blir långsiktigt hållbara och klarar ett ökat slitage. Detta är en stor utmaning när staden förtätas då parker och naturmark inte alltid är anpassade för det höga slitaget som uppstår med en ökad befolkning.
- God kvalitet och en kostnadseffektiv parkskötsel skapas redan i planeringsskedet. Genom ökat samarbete och kunskapsutbyte mellan de verksamma i alla led, från planerare till parkarbetare, ska en effektiv parkdrift med god kvalitet skapas.
- Genom parkteknisk utveckling avseende material och markuppbbyggnad ska mer slitagetåliga parker skapas vid upprustning och nyanläggning.
- Skötselplaner för hållbara grönytor ska vidareutvecklas.
- Upphandling av parkdrift ska förenklas och effektiviseras genom enhetlig skötselstandard och gemensamma upphandlingar.
- Metoder för kontroll och uppföljning av parkskötseln ska vidareutvecklas.
- Analyser av kostnader för skötsel av park och natur ska regelbundet tas fram för att utgöra underlag för stadens budgetarbete för parkdrift.
- Förutsättningarna för parkdrift förändras i takt med att stadsdelen växer. Därför bör den totala budgetramen och fördelningsnyckeln för parkdrift regelbundet ses över och uppdateras.
- Pröva alternativa upphandlingsformer för ökad kvalitet.

Stockholms
stad

Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning

